

6232

82 252 217
4

(800) 20 60 20

10 4 10 10 10

39 5. 10 10 10

1192
4

1192
/ Q

6232

శ్రీ ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక

కాకినాడ

రెండు నెలల కొకసారి ప్రకటింపబడును.

(Journal of the Telugu Academy.)

సంపుటము. 3౯.	{ వి కృ తి. చైత్ర-భాద్రపదములు }	సంచిక ౧-3.
--------------	------------------------------------	------------

1192
4

కాకినాడ

పరిషత్సార్యాలయమున ప్రకటింపబడినది.

చందా, పోస్టువ్యయములతో సంవత్సరమునకు రు 3-౦-౦.

19౪0-౪1.

విశ్వతి సంవత్సరము.

1950-51

చైత్ర-భాద్రపదములు

విషయసూచిక.

(1) స్వవిషయము —

పుట

1

(2) గ్రంథస్వరూపము —

2-4

(3) ఛందోదర్శన విశేషములు

5-2 8

— శ్రీ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణశాస్త్రిగారు

(4) శివలీలావిలాసము — నిశ్చంకు కావ్యము

ద్వితీయాశ్వాసము.

107-134

5. వీరరామ చరిత్రము —

1-8

ద్వితీయాశ్వాసము.

6. సూర్యరామరాంధ్రనిర్ణయము.

స్వవిషయము.

ఈ సంచికయందు నిశ్చయము కొంతైన విరచితముగు శివలీలా విలాసము ద్వితీయాశ్వాసాంతము వఱకు ముద్రింపఁబడినది. అవతారికాభాగము మాకు లభించి యుండలేదు. భాషాభిమానులు అవతారికను మిగిలిన గ్రంథభాగమును మాకు బంపఁగలిగినచో దానిని సాదరముగ స్వీకరించి ప్రకటింతుము. అసంపూర్ణమైనను దొంగిన గ్రంథభాగమును చాతకుల కందఁజేయునుదేశముతో దీనిప్రకటించితిమి.

ఈ సంచిక వెలువడుట గొన్ని కారణములచే నాలస్యమైనది. అందులకు సహృదయులై చాతకులు మునింతురుగాక.

గ్రంథ స్వీకారము.

1. అధ్యక్ష సఃకీర్తనలు (1, 2) అన్నమాచార్యోత్సవక్రమము. శ్రీ తిరువతి వేంకటేశ్వర ఓరియంటల్ ఇన్ స్టిట్యూట్ వారిచే ప్రకటితములు. శ్రీ తాళ్లపాక అన్నమాచార్యులు శ్రీ. శ. వడునైకవ శతాబ్దిలో తిరువతిలో శ్రీ వేంకటేశ్వరస్వామిచారి సన్నిధిని నివసించి యుండి దినమున కొక్కటిగ గావించిన సఃకీర్తనలు రాగిరేకులపైఁ జెక్కింపఁబడినవి. వానిని కీ. శే. శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు పరిశోధించి శ్రీ తాళ్లపాకవాసఃకీర్తనల యోగ్యతను లోకము గుర్తించునట్లు సంపుటములుగ ముద్రించియున్నారు. అట్టి సంపుటములలో నిది యొకదా. ఇత్తేశ్వంగారవములు ప్రధానములుగ సఃకీర్తనలను రచించి గానముచేసి తరియించిన అన్నమాచార్యుని చాళిశస్థయు లోకమునకు వెల్లడియగుటకును, ఆయాకీర్తనలను వ్యాప్తిలోనికిఁ గొనివచ్చుటకును, నుద్దేశించి 1949 సం॥రము ఏప్రిల్ 1, 3, 4 తేదీలలో శ్రీ అన్నమాచార్యోత్సవము ప్రప్రథమముగఁ జరుపఁబడినది. దిన్నపట్టణము హైద్రాబద్ ప్రధానస్థానములు.

శ్రీ పి. వి. రాజమన్నారామయ్యగారి యాధ్యక్షమున జరిగిన యా యాత్మకముల కృతులను ఇందలి రెండవ పుస్తకమున వివరించబడినది. ఇందను బంధముగ శ్రీ అన్నమాచార్యుల జీవితగాథావిశేషములు చేర్చబడినవి. ఆపూర్వములైన యిట్టి పూర్వగేయరచనలను బరిశోధించి నిర్దుష్టముగ ముద్రించిన శ్రీ తిరుపతి ప్రాచ్యపరిశోధనశాఖనా రెంతయుఁ బ్రశంసనీయులు.

3. The Idea of God

4. Report of the Summer school of Hindu Religion 1949 Session at Tirumalai.

ఇందు మొదటి గ్రంథము శ్రీ తిరుపతి వేంకటేశ్వర కాలేజిలో వేదాంతశాస్త్రాధ్యాపకులు డా. కె. సి. వరదాచారి ఎం. ఏ. పి. హెచ్. డి. గారిచే రచించబడినది. భగవంతునందలి యాస్తిక్యభావన వేదవేదాంతములలోను, రామానుజాదుల భాష్యములలోను నెటులున్నవిని పరిణామమందినదో వివరించుచు నాంగ్లమున నీగ్రంథము వ్రాయబడినది. ఆయాపండిత్యములలోఁ బాశ్చాత్యవేదాంతుల యభిప్రాయములును విఫలముగాఁ బరామర్శింపబడినవి. భగవంతుని విషయములో ప్రాచ్యపాశ్చాత్య భావములకు నిటీవల శ్రీ ఆరవిందయోగి మొకలగు వారు వ్యాఖ్యానించిన సమన్వయవత్తములును నిందు విఫలముగాఁ జూపించబడినవి.

ఇందు రెండవపుస్తకము శ్రీ తిరుపతి ప్రాచ్యపరిశోధనాంశు యాజమాన్యమున నడుపబడిన “సమ్మర్ స్కూల్ ఆఫ్ హిందూరెలిజిన్” యొక్క వార్షికవివేదిక. మదరాసు విశ్వవిద్యాలయమున సంస్కృత భాషాధ్యక్షులగు శ్రీ సి. కల్లన్ రాజావారి యుద్దేశానుసారము ముఖ్యముగ చిత్తూరుజిల్లామండలము మదరాసునందును గల విద్యాలయ పండితులకు హిందూమతసిద్ధాంతముల బోధపఱచుటకై యా కార్యక్రమము 1949 సంవత్సరమున నెలకొలుపబడినది. పేరికపండితులచే సుమారు 75 యుపన్యాసము తీర్చింపబడినవి. శ్రీ వేంకటేశ్వర

ప్రాచ్యపరిశోధనాలయాధ్యక్షులగు శ్రీవరవస్తు రామానుజస్వామి గారు తమ నివేదికలో చెలిపినటుల యువన్యాసకులు ప్రాచీనాధునా తనవద్దకులనుగూడ గమనించి తమతమ యువన్యాసముల గావించిరి. ఇట్టి సంస్థలను శ్రీమదరాసు దొరతనమువారు గాని యితరవిద్యా సంస్థలుగాని తమతమ జల్లాలయిందు నెలకొల్పినచో ప్రాచీనహిందూసంస్కృతి పునరుద్ధింపబడుననుట నిస్సందేహము.

5. ఆలంకారసంగ్రహము. అమృతానందయోగి విరచితము. శ్రీ వేంకటేశ్వర ప్రాచ్యగ్రంథమాలయందు 19 వ కుసుమము వెం ను 8-4-0.

ఇమ్మది సంస్కృతాలంకార గ్రంథశాస్త్రముల కత్వంతోపయోగ్యము. క్రీ శ 1887 సంవత్సరమున కలకత్తాలో సిగ్రంథమున గొంతభాగము మాత్రమే ముద్రింపబడినది. ప్రాచ్యగ్రంథమాలా పరిశోధకులు వెక్కుభాండాగారముల గల వ్రాతప్రతులను సంగ్రహించి ప్రకాశితములతో 11 పరిచ్ఛేదములవలకు గ్రంథమును ముద్రింపగలిగిరి ఇందాయోగిచ్ఛేదముల (1) వర్ణగణవిచారము (2) శబ్దార్థవిర్ణయము (3) రసవిర్ణయము (4) నేతృభేదవిచారము (5) ఆలంకారివిర్ణయము (6) దోషవిర్ణయము (7) సంధ్యజ్ఞనిరూపణము (8) వృత్తినిరూపణము (9) రూప నిరూపణము (10) నాట్యాలంకార నిరూపణము (11) చాటుప్రబంధలక్షణములు గలవు. అమృతానందయోగి క్రీ శ 18 వ శతాబ్దమువాడని శ్రీ ఎం. కృష్ణ కాచాన్యులు గారు తమ సంస్కృతవాఙ్మయ చరిత్రము వ్రాసియుండిరి. వీరి కాకారులును వివిధయువపత్నులచే నాప్రాంతమువాడనియే నిర్ధారణ మొకర్పియున్నారు ప్రబంధదీపిక యను నామాంతరముగల లక్షణ దీపికయందు పదునైదవ శతాబ్దము వాడగు గౌరన యాగ్రంథము నుదహరించెను. మఱియు సిగ్రంథమున దశరూపకము, నాట్యశాస్త్రము, ధ్వన్యాలోకము మొకలగు గ్రంథము లుదహరింపబడుటవలన

నాకాలమువాడనియే యూహింపబడినది. ఇందు రూపకోపరూపకముల వివరణసందర్భమున పెక్కుప్రాచీన గ్రంథములు మారీచవంచనము, వాలివధ, నలవిజయము, దేవీపరిణయము మొదలగునవి జేర్చినబడినవి. అవి మన కలభ్యములు. గ్రంథము మున్వభూవుని యాజ్ఞానుసారము రచింపఁబడినవని తెలుపఁబడినది. ఇతడు భక్తిభూవుని కొమారుడు ఇతని దేశకాలములు విమర్శనీయులు.

ఈగ్రంథము సాహిత్యదర్శన, ప్రకాపరుద్రియములపఠే ద్యశ్య శ్రవ్యకావ్యములకు రెండిటికి నుపయోగకరములగు లక్షణముల నిర్వచించుచున్నది గ్రంథాంతమున నుదాహృతశ్లోకసూదియు, తెలిసినంతవఱకవి యేయేగ్రంథముల గలవో వివరింపఁబడినది. ద్వితీయ పరిచ్ఛేదమున కవులు సప్తవిధములుగఁ జేలుపఁబడి, వారివారి లక్షణము వివరింపఁబడినది (1) కాదిక (2) వాదిక (3) ఆర్థిక (4) శిల్పిక (5) మార్దవానుగ (6) వివేకి (7) భూషణార్థులు.

మూడవ పరిచ్ఛేదమున రసవిషయమును నిరూపించుచు కవిరుద్రటాదులవలె శ్రవ్యకావ్యములగూడ రసావిర్భావము కలదని నిర్వదించెను.

శ్రూయమాణైర్విభావాద్యైః కావ్యేషురసవత్పురః కృత్యతానైః
నదస్యానాం నాటకేషు రసోదయః.

(పరి-శ్లో 6,7)

ఈ పరిచ్ఛేదమున నానందవర్ధనాచార్యుల ధ్వని ప్రశంస లేదు. అందువలన నలంకార విషయముల ధ్వనివాద ముంకురింపక పూర్వమీగ్రంథము రచింపఁబడి యుండునని తోచినది. ఇంక నాయాచారిచ్ఛేదముల బెక్కు విషయములు వివరింపఁబడినవి అలంకారశాస్త్రజిజ్ఞాసువు లీగ్రంథమును సవిమర్శముగఁ లభ్యమగు నలంకారగ్రంథములతో బరిశీలించి వివిధవిషయముల గ్రహింతురుగాక.

చందోదర్పణ విశేషములు

వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్యగారు

విద్యకు, విమర్శనాబుద్ధి వృద్ధినొసగు
నాంధ్రగీర్వాణ విద్యాలయము కేము
జన్మజన్మాలకై నను సలుప సేవ
ఋణముదీరు నె? తీరదు రేణువైనె !

మేము “చందోదర్పణమును బరిశీలనాదృష్టితోఁ బఠించు
సరికి గోచరమయినవిశేషముల నీ క్రిందఁ బొందు పఱచుచున్నాము-
అందు మొదటిది ప్ర. అ. లోని కి వ పద్యము- అయ్యదియిది-

అలఘు చతుస్సంధ్యక్షర
ములలో నై యాలుదక్క మొదలిటి రెంటన్
దెలుఁగునను ప్రాస్వదీర్ఘము
లొలయును “నెవలనంగ నోటలనంగన్”

సరిగా ముద్రణపద్యమిట్లే యున్నయది- ఇందుఁ జవరిపాద
మొకటియే చర్చనీయము- అందు “నక్రములు” పై పద్యభావ
మునకుఁ దగినరీతిని ప్రాస్వములుగను దీర్ఘములుగను “నెవలనం
గ నోటలనంగన్” అని చూపఁబడినవి- కాని యీ నాల్గవపాదమిట్లే
యున్న గణధంగము తప్పక గల్గును- ఆపాద మీక్రిందిరీతినున్న సరి
పోవునని మాయాశయము-

“ఒలయును నే వలనంగ నోటలనంగన్”

ఏ వలు, ఓ ఓలు, అని మనము పాదకలో మొదటిదానికి
ప్రాస్వోచ్చారణ నీయక దీర్ఘోచ్చారణమే యిత్తుము- ఇట్టియెడలఁ

గావ్యములందును ప్రాస్వాక్షరములు దీర్ఘములుగా నుపయోగింపం
దగును- ఇవిషయముననే శ్రీ బహుజనపల్లి సీతారామాచార్యుల
వారు తమ ప్రౌఢ వ్యాకరణ సంజ్ఞాపరిచ్ఛేదమునఁ “గారేఘప్రత్య
యములు రాసప్పుడు ప్రాస్వములు దీర్ఘములగును” అనుచుఁ దెల్పి
నారు. కారప్రత్యయము వచ్చు నెడ “అకారమున కుకారమువచ్చు”
అనియుండు- కారప్రత్యయము రానితరి “అకూవచ్చు” అనియుండును
పైపద్యములోఁ గారప్రత్యయ ముపయోగింపఁబడి “ఎకార మేకార
ములనఁగ నొకార మొకారములనఁగ” ననునట్లు లేదుగావున “నే
ఏలనఁగ నోలనఁగన్” అని యుండవలయుననియు నప్పుడు గణ
భంగ మొదవదనియు మాయాశయము- ఇంతియకాక యిట్టి పద్య
మొందు “కవిజనాశ్రయ” మ్మందును నున్నది-

అలై ఔలకు మఱి

ఈఈలు ఋకారసహిత మేవలకునా

ఊఊల్లమలో నొడఁబడి

ఓ ఓలకు వల్లగు న్నయోన్నలిచిరితా ।

సంజ్ఞాధికారము-

ఇందును విషసమసాదాద్యక్షరములు వాస్తవమునకు ప్రాస్వములే
యైనను బైన నిరూపించినవిధమునం దీర్ఘము లైనవి- లేనియెడల
గణభంగ మొదవెడిది- ఈకవిజనాశ్రయమును బాచియే యనంతుం
డును నట్లు పైనవాసెనని మాయాశయము- “అనంతుఁడు కవిజనా
శ్రయము నెఱింగినట్లు దోచదన్న శ్రీ గిడుగు సీతాపతిగారి ఛందో
దర్పణోపోద్ఘాత భావముతో నేకీభవింపఁ జాలము, ఇప్పుడు మేము
చర్చించిన యీ చిన్నివిషయము అనంతుఁడు కవిజనాశ్రయము
చదివి దాని ననుకరించెనని ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రికలో నిరూ

పించుచున్న శ్రీ రావూరు దొరసామి శర్మగారికిఁ గించితాహా
య్యకారిగాఁ గలదు-

పై పద్యమ్మ వంటిదే "ఛందోదర్పణము" న మఱియొక్క
టున్నది- చతుర్థాశ్వాసము- 109 వ పద్యము-

లనరఁగ ఆ ఆ ఇ ఈ

లనఁగా ఊ ఊలు నాఁగ నంబుజదళలో

చన ఋఋలన ఓ ఔ

లనఁగ నజంతాహ్వాయంబులగు నీ పదియున్!

ముద్రణప్రతిలో నిట్లే యున్నదిగాని పై పద్యములకుంబలె
ప్రసాచ్చులు దీర్ఘాచ్చులు గావలెను- లేనియెడ గణభంగ మొద
వుననుటలో సందియము లేదు.

"లనరఁగ ఆ ఆ ఈ ఈ

లనఁగా ఊ ఊలు నాఁగ నంబుజదళలో

చన ఋ ఋ లన ఓ ఔ

లనఁగ"- నని యుండవలెను-

కవిజనాశ్రయపద్యముక్రింద "ఈ పద్యంబున అఆ-ఇఈ-ఊఊ-
ఎఏ-ఒఓ-అనుచోట్ల ద్వితీయాక్షరంబులు ద్విత్వాక్షరంబులవలె నుచ్చ
రింపఁబడును గావున వానిముందున్న ప్రాస్వములు గురువులగునని
శ్రీజయంతి రామయ్యగారు వ్రాసిరి గాని సరికాదని మనవి-

రెండవది సంయుక్తయతిలోని బహుయతినియతి విషయ
మైనచర్చ- అనంతుండు బహుయతినియతిని దన గ్రంథమున నిట్లు
దెల్పియున్నాఁడు-

క॥ ఒక్కడుగున విశ్రాంతిలు

పెక్కగుచో సంయుతములు పెనుపకమును జ

డ్డక్కరమునఁ దానెత్తిన

యక్కరమేయునుపవలయు నన్నిటఁ గృష్ణా !

క॥ వడి నెలవులలోఁ జేరువ

యెడనొక సంయుతము నొలయెడ నొకటినిఁ దా

రిడిరేని కవులుతప్పట

యొడఁబడదు పృథగ్యతి ప్రయోగములహరీ !

ఛందో...|| ప॥ ఆ॥ 108-109.

మూఁడునాలుగు యతులుండు పద్యములలో విరామస్థానమున సంయుక్తమువచ్చిన నొకట నొకటియు మఱియొకటనొకటియు నిడ రాదని భావము- పై పద్యములో నసంతండు సంయుక్తములకే యీ నియమముం బెట్టినాఁడు- ఉదాహరణములు గూడ 110-111 పద్యములలో సంయుక్తములకే యిచ్చినాఁడు- పరిశీలింపఁగా రెండు యతులను జేయుటకు వీలైన “అసంత- నాయక- స్మ” మొదలగు వాని కీనిపేధ మాతఁడు చెప్పలేదనియే తోచెడి- అసంతలో నకారమునకును (అచ్చు) నకారమునకును (హల్లు) యతులు వేయవచ్చును. ఇట్లే నాకాదులు- అస్పకవి చెప్పిన యుభయవళులన్నింటికిని నసంతుని మఠమున నబ్దులులలో దేనికైనను జెందవచ్చును- స్మ ఇత్యాదులలో ఋకారమునకును యతి వేయవచ్చును వ్యంజనమునకును వేయవచ్చును- ఈ “నాక-స్మ” మొదలగువానికి సంయుక్తములకుఁ బెట్టిన నియమము పెట్టలేదు సరికదా కాను బ్రయోగించియుఁ జూపినాఁడు- తిలకింపుఁడు-

జయభద్రగడ:—

శ్రీకినాడయండనఁగఁ జిత్తజని గురుండనఁగ

శేష శయనుండనఁగఁ జెలువుగఁ జతుస్పృజఁడు

నా కాకనుల నేలునముచినూదను పూజ

నరఁడు దాఁగైకొన్న నందగోపాత్మజఁడు ॥

ఛందో॥ డ॥ తృ॥ ఆ॥ 57.

రెండవపాదమునఁ గల నాలు యతులలోను మొదట 'నాక' లోని సకారమునకును, "నముచి" లోని సకారమునకును దరువాత (పూజన్) "అరఁడు" లోని అకారమునకును "నాక" లోని (స+అక) అకారమునకును, దరువాత "నాక" లోని సకారమునకును "నంద" లోని సకారమునకును యతులున్నయవి- ఇందొక్క యెడ నజ్వరామము మిగిలినయెడల వ్యంజనవిరామములు నున్నయవి- మఱియొక్కటి-

మంగళ మహాశ్రీయను స్మృతము:—

చిత్తములఁ జూపులను జిత్తజని రెండ్రపయిఁ

జెంది గజదంతి యతులొందన్

స్మృతములతోడఁ దరుణీమణులు గాన రుచు

లింపుగను మంగళమహాశ్రీ

ఛందో॥ డ॥ ద్వి॥ ఆ॥ 115.

ఇందు రెండవపాదమున "స్మ-ణి" అని వ్యంజనయతియుఁ దరువాత "స్మ-ఇం (పు)" అని స్వరయతియు నున్నయవి- వీనినిఁ బట్టియు లక్షణముంబట్టియు ననంతండు "స్మ-నాకాదులకు" బహు

యతుల నిషేధింపలేదని నిర్ణయించుచున్నాము— ఇవివిషయమున
సప్తకవి సంయుక్తములను మాత్రమే లక్ష్యములుగా నిచ్చియున్నను
“సృ-నాకాదులకును” లక్షణమున నిషేధించినట్లే తోచుచున్న
యది— ఈ క్రిందిపద్యముం బరికింపుడు:—

క॥ ఏకపదంబున విరితుల

నేకంబులు గల్గియుండు నేని పదాదిం

జేకొన్న లిపియె యన్నిటఁ

బ్రాకటముగ నిలుచు నీసపదములఁ దక్కన్॥

అప్పు॥ తృ॥ ఆ॥ 110.

ఈ పద్యమున సంయుక్తమని యేమియు నెత్తకుండ సామా
న్యముగాఁ జెప్పినాడు— 111 వ పద్యములోమాత్రము సంయుక్త
ముల నెత్తినాడు— పైపద్యమువలననే “సృ” “నాక” మొదలగు
వానికి నిషేధము గల్గునని తోచుచున్నది— నిక్కముగ నీయప్పక
వ్యాదుల “బహుయతి నియతిని” “ఒప్పం— జరదృష్టిన్ వైరిపక్షే
క్షణము సచివముఖ్య స్వపక్షేక్షణంబున్” మొదలైన అముక్త
మాల్యదాది (4 ఆ॥ 238) గ్రంథము లతిక్రమించినట్లు నిత్యాది
ప్రయోగము లుండుటం జేసి మన మంగీకరింపరాదు— అని మాయా
శయము—

3 వ విషయము:—

క॥ మొదల సభంబులు రెండును

గదిసిన విభవంబు తిథసగణ సంకతి యొ

ప్పుదురయముల నధిక శుభం

బాదవును భయములను హానివొందు స్మసింహా !

ఛందో॥ ప్ర॥ ఆ॥ 27.

ఈపద్యము చివరిపాదమున యతి తప్పినది- “హనివాందు” ననుతరి “బాందు” పూర్వముద్రణపాతముగాఁ (వాందుకు మారుగా) గ్రందిభాగమున వ్రాసినారు- ఆద్యక్షరము (శుభంబు) ‘ఒదపు’ అని అజాదిపదముగాని (శుభం) “బాదపు” అని హలాదికాదు- అట్టియెడ “హనివాందు” అనుచో (ప్రకారమున కాదేశమైన) ‘వా’ కారమ్ము నకును “ఒదపు” లోని “ఒ” కారమునకును యతి పాసఁగదు- ఇయ్యది సంస్కరణకర్తల ప్రమాదమే అనుటలో సందియ మిను మంతయు లేదు- “హనివాందు” అనుటకుమాటుగా “హనియెందు” అన్న సరివోపం గలదని మాయాశేయము-

4 వ విషయము:—

ఉపజాతి పృత్తము:—

పినాకికోదండము బిట్టుద్రుంచెన్
జానొప్పగెల్చెన్ జమదగ్ని సూనున్
అనంతసత్స్వండితఁడంచు మెచ్చన్
జానైన పృత్తంబుపజాతియయ్యెన్!

ఛందో॥ ద్వి॥ ఆ॥ 35.

ఇయ్యుపజాతి ఇంద్రవజ్ర ఉపేంద్రవజ్రల కలయికవలన నేర్పడినది- 1-3 ఉపేంద్రవజ్ర లక్షణముగల పాదములు- 2-4 ఇంద్రవజ్ర లక్షణముగల పాదములు- రెండింటికీని యతి సప్తాక్షరములమీఁదనే పైయుపజాతిలో 1-3-4 పాదములలో “పి-వి॥ అ-అం॥ జా-జా” క్రమముగా యతు లున్నవి- కాని రెండవపాదమున నెన్నిదవ యక్కరము ‘ద’ యైనది- మొదటియక్కంము “జా” యైనది- ఈయతి యెట్లు చెల్లును? “జా” కు జమదగ్నిలోని జకారమునకును యతియని సంస్కర్తలు భ్రమించియుండురు- ఇయ్యుపజాతియే అప్పకవీయ

ద్వితీయాశ్వాసమున గ్రహించినాఁ డప్పకవి- (చూ- 131) అందును
 తైత్తిరీనే యున్నయది- శ్రీ గిడుగు రామమూర్తి పంతులుగారును
 సుస్కరింపకపోవుట విచారణీయము- మాకీమధ్య లభించిన “అప్ప
 కవీయ తాళప్రతిగోమాత్రము “జానాప్పగెల్చెన్ జమదగ్ని” అను
 టకు మాటుగాఁ “దానాప్పగెల్చెన్ జమదగ్ని” అనియున్నది-
 “దాకి” జమదగ్నిలోనిదాకి యతి సరిపడినది-అఖండవడిగాని-ఉభయ
 యతిగాని యగును- తాళప్రతిప్రతిపాతమే గ్రాహ్యము-

రే వ విషయము:—

అటయనంగనుబోవుట కర్థమైన
 సంధినిత్యసమాసోక్తి జరుగురెంట
 ననుర వీరులనెల్ల నుక్కట వధించె
 భానుకులుఁడు రావణుని నేపటిచెననగ||

ఛందో॥ ప్ర॥ ఆ॥ 100.

ఈపద్య మప్పకవీయమందుఁ దృతీయాశ్వాసమున నున్నపద్యము
 గ్రహించినామని క్రింద వ్రాయఁబడియున్నది- అప్పకవీయ వివరణ
 కర్తలు “అటయనంగను” ననునెడ “అటననంగను” నని యుండ
 వలయు ననియు నిక్కమున కియ్యది “అటు” ధాతువనియు దానికి
 నన్నంతరూపములోని (ఉక్కటన్ లోని) “అటన్” అనుదానిని
 గ్రహించి వ్రాసిన “అటననంగ” ననియే యుండవలెననియు “అట
 యనంగ” నని గిడుగువారి ప్రతిలో యడాగమముగా నుండుట
 తగనిదనియు నాక్షేపించి “అటయనంగ” ననియే దిద్దివెలిరి-
 ఋక్మిలి పరిశీలింపగా నీ రెండుపాఠములును సరియైనవి కానని
 తోచుచున్నది- “గిడుగువారి యడాగమముత రూపము మొదటనే
 తగనిదిగదా!” “ఇంక నప్పకవీయ వివరణ” కర్తలపాఠముఁ బరిశీ
 లింతము - వారు తచియించిన పాఠమిది-

“అట ననంగను బోవుట కర్థమైన” — అని — నిజముగాన నంతయు డీపాతము వ్రాసియుండదని మా యాశయము — ఏలయన నం దర్థదోషము పూర్తిగా నున్నయది — “అటన్ - పోగా” అను నర్థముగల అన్నంతరూపమున కారఁడు “పోవుట” అని భావార్థముం జెప్పఁడని మాటనతి — “అటన్” అనుదానికిఁ “బోగా” అని కాని, “పోవునట్లు” అనికాని, వ్యవ్యర్థముం గాని చెప్పుట యుక్తము. కాని అన్నంతమునకు భాతుభావార్థముం జెప్పుట తగనిది — దీనినిఁ బట్టి “అప్పకవీయవివరణకర్తలు” గిడుగువారిని దిద్దఁబోయి తా నొనర్చిన సవరణ నిస్సారము దోషభూయిష్ఠమునై యున్నయది యని మాయాశయము — ఇంకనట మాకుఁ దోచినపాతముం జూపుదుము — అట “అటులనంగను బోవుటకర్థమైన” అని యుండవలయునని మాయాశయము — అట భాతువును విశేషముగా నిర్దేశించి అర్థముం జెప్పుచున్నాఁడు గాన సంధిచేయకపోయినను దోష మిసుమంతయు నుండదని మావినతి — అచట “సంధిర్నా చోచ్యనుతః” అనుదానిచే నిత్యసంధి చేయవలసియుండ “విశేషముగా నిర్దేశించుటం జేసి సంధిలేదు — కాని యడాగమముమాత్రము చెట్టరాదు — అది విధిగాఁ జేయవలసిన సంధినిఁ జేయలేదుగాన యడాగమ మిడరాదనుట — ఈవిషయమునకుఁ గించిత్రోద్భవముగా నప్పకవీయములో నొకపద్యముం జూపుదుము. —

ఆప్ప అయ్య అన్న అరుసవ్వఅమ్మక్క

ఆయి యనుపదంబులదుకు సంఘ

లుభయమునకుఁ జెల్లుచుండు నామాఖండ

వళులనంగనూఁదఁ బడకనైన !

అప్పక. త్ప. ఆ. 221.

ఇంద్రపృథ్వీయు 'అష్ట+అయ్య+అష్ట+అరుసవ్య' అను నెడ
 "నార్యాంశాద్యర్థముల కచ్చు పరంబగుచో సంధి నిర్ణయమైనను
 విశేషముగా తబ్ద నిర్దేశముం జేయుట కతనసంధి చేయలేదని మాయా
 శయము- ఇవిష్టయమ్మునఁ బండితవిమర్శకు లెల్లరు విషయసర్వ
 గ్రహణ మొనర్పఁ బ్రార్థితులు- ఇట్లే యనంతుండును- "అను
 అనంగ" నినియే వ్రాసియుండుననియు నయ్యదివిసంధిదోషముగా
 నెంచి యజ్ఞాలు దిద్దివై చియుందురనియు మాయాశయము-

6 వ విషయము:--

అనంతనిమతమున "మాట" లో నరసున్న యున్నదను
 విషయము- ఈతఁ డర్థబిందు వ్రాసవిషయమునం జెప్పిన పద్యమందు
 "ట" కారమున కుదాహరణముగా

"మాటలేటికి మేటితాఁ జేటికనఁగ"

అనుపాద మిచ్చియున్నాఁడు- ఇందు "అనంతఁడు" (తా.)
 "జేటి" సంబిందుకమ్ముగను "మాట" నిర్బిందుకమ్ముగను నిచ్చెనని
 కొందఱు విమర్శకు లెంచి "అనుహాకవికి నాపవిధ క్తికటివర్ణకము
 అరిసున్న పూర్వకమై వచ్చునని యెంచెనా?" అనుదోషముం జూపు
 చున్నారు- కాని అనంతనిమతమున "మాట" లో నరసున్న
 యున్నదని మాకు గోచర మగుచున్నయది- "వీపు మూపులు మఱి
 తలపెగాపులయ్యె- మాటలేటికి మేటితాఁ జేటికనఁగ" అను
 మాఁడునాలుగు పాదములలో ముందు సార్థబిందుకమును దదుపరి
 నిర్బిందుకమును నిచ్చెననియే యెంచుచున్నాము-

ఆ! నె! అర్థబిందుసహితమగు వర్ణమునకుఁ బ్రా
 సాదియరయునిడుద యక్కరంబు
 నేడుమనకుఁ గల్గినాఁడు లక్ష్మీనాథఁ
 జేటికింక నేడు మాటలనఁగ ।

ఛందో... ప్ర॥ ఆ॥ 33.

ఇందు “డ, ట” ల కనంతుఁడుదహరించెను- డకారమునకు “నేడు-నాడు” అనునవియు “ట” కారమునకు “ఏటి (కి)-మాట” అను వానినిచ్చెను-“ఏమి” అని మొదటిరూపము-ద్వితీయాదులం దొదవు నౌపవిభక్తిక టివర్ణముంగూడ కలుపుక వాడుకలో “ఏమిటి” అను రూపము వచ్చినది- ఇదియే క్రమముగా “ఏంటి” అని యైనది-గ్రాంథికమున “ఏటికి” (పప్యంతము) అనునది “ఏమిటికి” మారుగా వాడుకయున్నది-“ఏమిటికి” అనుతరి‘మి’ యను నక్కరమున కరసున్న వచ్చి (దనుక-దాక = వెంట-వేంటలవలె) (డిముక-డికివలె) “ఏటి” కైనది-ముద్రణప్రతిలోఁగూడ ప్ర॥అ॥ కిరి ప పద్యమునఁగల “ఏటికింక” అనునప్పుడును “మాట లేటికి మేటితాఁజేటికనఁగ” ననుతరి నున్న “ఏటి” కి లోను నరసున్న నిడినారు-ఇదియు మాయభిప్రాయమును బలపఱచుచున్న యది-పై “అర్థబిందుసహిత” ఇత్యాది పద్యమున నరసున్న యుతములైన (టకారమున కుదాహరణముగా) “ఏటికి”-మాట” అను పదముల నిచ్చెనని మాయాశయము-అనంతుండు అర్థబిందు సహితమైన ప్రాసాద్యక్షరము దీర్ఘాక్షరమై యుండుటకు డకార టకారములు గల పదము లిచ్చెననియు, వానిలో నరసున్న లున్నవనియు నవియే “నేడునాడు” = (కి పాదం) “ఏటి (కి)-మాట (లు)” (4 పాదం) అను పదములనియు నెంచుచున్నాము-ఏతద్విమర్శనము వలన సర్థ బిందుప్రాస కుదాహరణముగా నిచ్చిన “మాటలేటికి మేటి తాఁజేటి కనఁగ” ననుచో “మాట”లో నరసున్న లేదనియు (తాఁ) “లేటి” లో ననంతుని మతమున నున్నదనియు నని యెంచు వారి వాదము మారాపాస్త్రము గాఁజాలదా, పండిత విమర్శకులు నెలవిందు-

అనంతరుని ఛందము—

మూఁడు ముచ్చట్లు

పద్గమాడి-గోపాలకృష్ణయ్య

అనంతరుండు తన ఛందోదర్పణమునఁ బ్రాసమైత్రి విషయమున

గీ॥ లళలురెండును నొండొంటఁగలసివచ్చు
 నమరునన్యోన్యమును ఋయుతాయతములు
 బిందుపూర్వమై తమలోనఁబొందుబదులు
 ప్రాసమైత్రికినిది స్వరూపంబుదెలియ॥

[ప్రాస-40

అ॥ న॥ నీలవర్ణ గర్భగోళంబునందు లో
 కంబులెల్లనుండు నెమ్మితోడ
 శ్రీకి నొడయఁ దుజ్వలాకృతి యితఁడన్నఁ
 బ్రాసమైత్రియిట్లు పరఁగుఁగృష్ట॥

[ప్రాస-41

అని పద్యద్వయముం జెప్పియున్నాఁడు-ఇందొక్క విషయము మిక్కిలి పరిశీలింపవలెను-ఇందు మొదటిపద్యము లక్షణమును, రెండవపద్యము లక్ష్యము నగుచున్నది-లక్షణమున మొదటిపాదమున “లళ” లకును, రెండవ పాదమున “ఋయుతాయతమ్మైలైన వ్యంజనములకును” మూడవపాదమున “బిందుపూర్వకమైన బదులు” కును యతి చెల్లునని లక్షణము చెప్పఁబడినది-పైలక్షణములకుఁ గ్రనుముగా రెండవ పద్యములో నున్న యొకటి, మూఁడు, రెండు, పాదములు లక్ష్యములు-“బిందుపూర్వకమై తమలోనఁ బొందుబదులు” అన్న లక్షణమును (లో) “కంబులెల్లనుండు నెమ్మితోడ” అను లక్ష్యమును పరిశీలింపవలెను-లక్షణ లక్ష్యములు విరుద్ధములు-ఇది యనంతరుని “శ్రమ” అనకతప్పదు-ద్విత్య మకారమును నెఱుఁపన్న

పూర్వముననున్న “బ”కారమును బ్రాసమైత్రి చెల్లునని చెప్పవలసి
యుండ “బిందుపూర్వమై తమలోనఁ బొందుబడులు” అని చెప్పుట
తగనిది-లక్ష్యము “కంబులెల్లనుండు నెమ్మితోడ” నని “ంబు-మ్మి”
అనియే యున్నది-జమిలి మావిషయము ననంతఁడు లక్షణమున
నెత్తినేలేదు-పూర్వము తాళపత్ర ప్రతులలో “కన్నియ, వన్నియ”
ఇత్యాదులకు “కంనియ, వంనియ”యనియు నిట్లే ‘వృక్షమ్ము, నెమ్మి’
ఇత్యాదులకు “వృక్షంము, నెంమి” యనియు లేఖనావిషయ వైశే
ష్యముగలదను విషయము తాళపత్రగ్రంథ పరిశోధకులకుం దెలియని
విషయముగాదు-ఇట్టి వ్రాతనుగాంచియే యనంతఁడు “బిందుపూ
ర్వమై తమలోనఁ బొందు బడులు” అనిచెప్పి “కంబులెల్లనుండు
(నెంమి) నెమ్మితోడ” నను లక్ష్యమ్మిచ్చెననుట విచక్షణులకుఁ
దోషకపోదు-అది ప్రమాదమనక లేప్పుదు- ఈ ప్రాసవిషయమున
నప్పకవి చెప్పిన పద్యము మిక్కిలి యుక్తమైయున్నది-అదియిది-

తే॥గీ॥ గట్టిబిందువుమీఁది బకారమునకు
జమిలిచూప్రాసమైత్రినా జరుగుచుండుఁ
గమ్మతావులవెదచల్లు నంబుజములు
శింబరా రాతి చేతి వాలమ్మలనఁగ

అప్ప-క-శృ-అ-348

-* ఛందోదర్పణ ద్వితీయముద్రణ పీఠిక:-

త త్వ రా మ ర్క న ము

ఛందోదర్పణ ద్వితీయముద్రణ పీఠికలో ననంతని ఛందముం
గుణించి శ్రీనివాసదాసు వేంకటరావుగారు వ్రాసిన కొన్నివిషయ
ములతో నే నేకీభవింపఁజాలకున్నాను-వానిందెలియఁజేతు-

“ప్రాచీనలేఖన క్రమపద్ధతి” అను శీర్షికతో వ్రాసినదానిలో:

“దీర్ఘములమీఁది యుచ్చారణ గుణించియు నిట్లు చెప్పి
యున్నాడు-

అ॥ వె॥ అర్థబిందుసహితమగు వర్ణమునకుఁ బ్రా
సాదియరయనిడుద యక్కరంబు
నేడుమనకుఁగల్గినాడు లక్ష్మీనాథుఁ
డేటికింక నేడుమాటలనఁగ॥

1-33

హ్రస్వములపై నిండుసున్నలనూది పలికినపుడు తేల్చిపలికిన
పుడు గణభంగమగును గాని దీర్ఘములమీఁద గణభంగముకాదు.
కాబట్టియే క్రమక్రమముగా దీర్ఘములపై నిండుసున్న యుచ్చారణ
లోపించి, లోపించిన నిండుసున్న యుచ్చారణచిహ్నముగ నరసున్న
వెలసినది-

అ॥ వె॥ అర్థబిందు సహితమగు
నేండ్డుమనకు గల్గినాండ్డు లక్ష్మీనాథుం
డేట్టికింక నేండ్డు మాటలనఁగ॥

11-

(ఈపద్యమున శ్రీ వేంకటరావుగారు “మనకుంగల్గినాండ్డు”
అని వ్రాయక “మనకుగల్గినాండ్డు” అని వ్రాసిరి-ప్రమాదము-)

అనంతముని కాలమునకు పైరీతి లిపి క్రమము వెలయుటచేత
“ఏంట్టి” మొదలగు శబ్దములలో నిండుసున్న యుచ్చారణమే
పూర్తిగ నశించినదనియు “ఏట్టికి” అని యున్నను ‘ట్టి’ ద్విత్వమై
నను లఘువే యగుటచే ‘మాటలు’ అను నిండుసున్నలేని శబ్దముతో
ప్రాస సరిపోయినదనియు గ్రహింపవగును-

దీని ననుసరించియే “సార్థబిందుక నిర్బిందుక ప్రాసము ననం
తుఁడు తెలుఁగు లాక్షణికులలోఁ దొలుత తెలిపినాడు-” అని
వ్రాసియున్నారు-

ఇందు శ్రీ వేంకటరావుగారు “ఏటికింక నేడు మాటలనఁగ”
అనునది సార్థబిందుక నిర్బిందుక ప్రాసముగా “ఏటికి మాటకు” సరి

పోయినదనుట తగదు- ఈపద్యముల సందర్భమున సార్థబిందుక నిర్ణయముల కనుమంతయుఁ దావులేదు-“ఏటి” లో నరసున్న యున్నదని యంగీకరించిరి-మాటలోఁగూడ ననంతసి మతమున నరసున్న యున్నదనవలెను-

ఆ! వె! కుటుచమిందసున్న మఱి నేలవాయంబ్రా

సద్వయాది నిట్లుజరుగు నచ్యు

తుండు నమస్తవల్లభుండునాంగ నయ్యచ్యు

తుండ్లు సకలవల్లభుండ్లనంగ-

అనుదానిలో చివరి రెండుపాదములును సున్నగల పదములకే యుదాహరణలుగా నిచ్చియున్నాఁడు-ఇట్లే దానికింది పద్యమైన “అర్థబిందుసహితమగు” నిత్యాది పద్యమున-

“నేండుమనకుంగల్గినాఁడు లక్ష్మీనాథుం

డేంటికింక నేడు మాంటలనఁగ”

అని రెండును బిందువు లున్నవానికే యిచ్చెననవలెంగాని చివరిపాదమున నబిందు నిర్ణయముచ్రాస మనుట అసంగతము-నేను పూర్వము నుడివినట్లు మాటలో నరసున్న యుండవలె-“మాట లేటికి మేటితాఁజేటి కనఁగ” ననునదియు నీ మాయభిప్రాయము వలన నిటనే ఏవిధత్తిక టి నర్థ మరసున్న పూర్వకమా? అను శంకను దూరాపాస్త మొనర్చుచున్నది-

“అర్థబిందుచ్రాసమ”ను శీర్షికతో వ్రాసినదానిలో (57-58) మఱియు ననంతఁడు పటలకుమాత్ర మే చెప్పఁగా నప్పకవి ‘నిడుపులు నరసున్నలు’-అప్ప-కి ఆ-302 ఏ-

అని క, చ, త, లనుఁగూడ చేర్చి వానికిఁ దిక్కనాది మహా కవుల ప్రయోగముల నిచ్చియున్నాఁడు-” అనివ్రాసిరి-అనంతఁడు

వ, ట లకు మాత్రమే సలిందు నిర్బిందు ప్రాసను విధించినను నితర ములకు నాత డుపయోగించెను-

క॥ తగుహస్యంబులు దీర్ఘము

లగు అ ఇ ఊ యు ళును వెండిహ్రస్వాభావం

బగు ఏ ఐ ఓ ఔ లునె

సఁగు (ఎసంగు) అంఱః యనఁగ పోడశస్వరములగున్-

ఛం-ద-4ఆ-124-

రువడి విషయమున శ్రీ వేంకటరావుగారి దిద్దుబాట్లు మిక్కిలి దోషభూయిష్ఠములు-అదియొక పెద్దవ్యాస మగుంగాన మఱియొకవరి వివరింతును-

తరువోజలోయతి విషయమున శ్రీ వేంకటరావుగారి యభి ప్రాయము సంగతముగాదనియు “ఒగినుండగిరియతి” అనుచో ‘ఒగి నుండఁగరయతి’ అని యుండవలెననియు 1950-జూన్ 28 ఆంధ్ర ప్రభలోఁ దెలియఁజేసితిని-ఈ నాయభిప్రాయముతో శ్రీ విద్వా న్రావుగారి దొరప్రామిశర్మగారు నేకీభవించిరి-

- ఇందు శ్రీ వేంకటరావుగారు మఱియు సంస్కృతము తెనుఁగైన తత్సమపదంబు “అని తత్సమమును సరిగా నిర్వచనము గావించినవాఁ డనఁతుఁడు-” అని వ్రాసిరి- కాని అనఁతునికి మిక్కిలిపూర్వంబైన “కేతన” తన “ఆంధ్రభాషాభూషణము”న

క॥ “మును సంస్కృతపదములపైఁ

దెనుఁగువిభక్తులు ఘటించి తేటపడఁగఁ జె

ప్పిననది తత్సమమనఁజను”

అం-భూ-19 ప-

అని మఱితగా స్పష్టపఱచి వదించినాడు- అనంతకేతన
లలో నెవరు తత్సమపదమునకు సరిగా నిర్వచనముంజెప్పిరో విచక్షు
ణులు గ్రహింపుడు-

“బాలి”-ఇదియు సవశబ్దమని పండితుల యభిప్రాయము-
అనంతుడు-

చు.....వడంతుచుఁ బారెనొక్క బా

లికి తనబోఁటితోడ నబలా యిది కాటుకతీగ”-

అని భోజరాజీయము (5-175) లో నుపయోగించినాడు...
... అని వ్రాసి శ్రీ వేంకటరావుగారు “ఇతరకవులుకూడ మఱి
కొన్ని యెడల “బాలి” శబ్ద ముపయోగించి రనియు వానిని దిద్ది
వైచిరనియు, సనంతుని ప్రయోగము యతిస్థానమున నున్నదిగాన
దిద్ద లేదనియు వ్రాసియున్నారు-కాని

“చు.....వడంతుచుఁ బారె నొక్క బా

లికి తనబోఁటితోడ నబలీ యిది కాటుకతీగ”

అని దిద్ది వేయవచ్చునుగదా! ఇందు పెద్దబాధయేమి!-

మఱియు శ్రీ వేంకటరావుగారు “అనంతుడు భోజరాజీ
యము (5 ఆ-89) లో “సఖునకు” అనురూపము నుపయోగించె
ననియు సద్దానిని శాబ్దికు లపశబ్దమని యందురనియు, వ్రాసియు
న్నారు- (చూ-64 పుట) కాని “అహోబలపండితీయమున” దద్దరిం
థకర్త “ఇతాంజనశిశ్చ” అను సూత్రమును వ్యాఖ్యానించుచు
సంతుఁ దిక్కినగారి “సఖుఁడు సంబంధిశిష్యుఁడు సవ్యసాచి” అన్న
ప్రయోగమును జర్పించుచుఁ జివరకు = సహభేషవర్తత ఇతిసఖః
ఇతి అకారాంతత్వాన్నిర్వాహః” అని సఖుఁ డనురూపము న్నాధిం
చినాడు- అట్టియెడ “సఖునకు” అనురూపము సాధ్యముగాదా!
శాబ్దికులెల్లరు సంగీకరింపలేదనుట తగునా!-

మతొక్క విషయము- అనంతని ఛందమందలి ప్రథమాశ్వాసములోని 21, 22 పద్యములను శ్రీ రావూరి దొరస్వామిశర్మగారు ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్తు తిక సంపాదము కిరి-సంచిక 1-3 లో విమర్శించియున్నారని యది యసంపూర్ణము-ఇకవివరింతు-

1947 ముద్రణ ప్రతిలో-

క॥ జగణము నలమగు గగములు

భగణములగు గలము నగణభావంబుఁ గనున్

సగమున గణవగణములగుఁ

దగణముభలమగును సంయుతముఁదీర్చినచోన్-

క॥ మొగిళులు నలమగు నిటులన్

నగణము సగణమగు నిటు లనంగుని తండ్రి !

తగణము పాళులనంగా

భగణము వాకిళు భలము వాకిళులనఁగన్॥

అని యున్నవి-ఈపద్యములు సరియైనవి కావనుచు శ్రీ దొరస్వామిశర్మగారు ఈక్రింది పద్యద్వయ మిచ్చిరి-

క॥ జగణమునలమగు, గ (ల) గములు

భ (వ) గణములగు, గలమునగణభావంబుఁ గనున్

గగము భగణసగణములగుఁ

దగణము స (భ) లమగును సంయుతముఁదీర్చినచోన్॥

క॥ మొగిళులునలమగు, నిటులన

నగణము, హగణమగు నిట్లునా, హవగణముల్,

భగణము లిట్లనఁదండ్రి !

భగణము వాకిలి భలంబు వాకిళులనఁగన్॥

ఈ సవరణను కేయునెడ శ్రీ దొరస్వామిశర్మగారు “అనంతం దుపయోగించిన “సంయుతముఁ దీర్చినచోన్” అన్న పదము

లను దృష్టియం దిడుకొన్నట్లే కానరాదు. “భగణమువాణిలి” అని యివ్వినప్పుడు నా యాగణము లెల్లందునో యుదాహరణపూర్వకముగా విచ్చినయెడల నియ్యవి యనవసరములే యగుంగాదా! ఏల యన అట్టి యుదాహరణము లనంతకుఁడు ప్రతి. లో ౧౩, ౧౪, ౧౬, ౧౭- పద్యములలోఁ జూపియేయున్నాఁడు-తిరిగి యూరక ‘భగణమువాణిలి’ విశిష్టతలేక యుదహరించుట తగదు-

అనంతకు మొదటిపద్యమున “సంయుతముఁ దీర్చినచోన్” అనుదాని నుపయోగించినాఁడు- ఈ వాక్యమువల్ల సంయుక్తములై యున్న కొన్నిపదములలో నట్టి సంయుక్తమును దీసిన నేమేమిగణములుగా మారఁగలవో యాతఁడు చెప్పిపట్టు తోచుచున్నది- మొగిళ్ళు-అను సంయుక్తరూపము (జగణము) తత్సంయుక్తమును “మొగిళ్ళు” అని తీసిన (నలము) నేమిగణమగునో యను విషయముం దెల్పినాఁడని నాయాశయము- శ్రీ రావూరి దొరస్వామిశర్మగారి విషయము నెంచరైరి-ఆ పై రెండుపద్యములు మూలమందును దోషపూరితము లగుటను శ్రీ దొరస్వామిశర్మగారి పద్యములును సరియైనవి కానివగుటను నీక్రింది పద్యముల రచించుచున్నాఁడను-

క॥ జగణము నలమగు, గలములు

భగణములగు, గలము నగణభావంబుఁగనున్,

జగణములు జలములగునిల,

తగణము భలమగును సంయుతముఁ దీర్చినచోన్॥

క॥ మొగిళ్ళు నలమగు, నిటులన

నగణ, మరంటులనజల, మనంగుని తండ్రి!

తగుహరి! చాళులసంగా

భగణము, వాకిభ్య భలము వాకిభులనఁగన్॥

అన్వయము- జగణములోని సంయుతముఁ దీర్చిన జలమగును-
ఉ-మొగిల్లు (జ) మొగిలులు (నల)-గలములోని సంయుతముం
దీర్చిన భగణమగును- ఉ పాభ్య (గల) పాభులు (భ) గలములోని
సంయుతముఁ దీర్చిన నగణమగును-ఉదా-ఇట్లు (గల) ఇట్లు న (న)
జగణములోని సంయుతముఁ దీర్చిన జలమగును-ఉదా-అరంటు-(జ)
అరంటులు-(జల)-తగణములోని సంయుతముఁ దీర్చిన భలమగును-
ఉదా:-వాకిభ్య (త) వాకిభులు (భల)-రెండవపద్యమున “అనంగుం
తంద్రీ! = కృష్ణా!” అని యర్థ మెఱుంగవలెను- ఇవిధమునఁ బై
పద్యములూహింపబడియెను- ఊరిక దొరన్వామిశరమ్మగారిన్నట్లుగా
(సంయుతముఁ దీర్చినచోన్ అనుదానిం దృష్టివిడుకొనక) నుదాహర
ణలే చూపిన నవియుఁ బూర్వోక్తములే యగుటను వ్యర్థములే
యగుంకదా!-

మఱికొన్ని విషయములు దోషములుగా నెంచి పరిష్కర్తల
యొక్కయో! లేక ముద్రాపకుల యొక్కయో! లోపములనియు
నెంచి యవివ్రాయుచున్నాఁడను-

1- క॥ మొదలను క ఖ జ లు చ ఛ డ లు

ద ధ లు నుభయ శ ష ష స లు తగ దుపవర్ణా

స్పదములు గాకుండిన మే

లొదవించును-

[ప్ర॥ 1-26-వ-

ఇందు “తగ దుపవర్ణా” అనుటకు “తగదు పవర్ణా” అని
యుఁ “గాకుండిన” అనుటకుఁ “గానుండిన” అనియు నుండవలెను-

2- “వైసాదృశ్యంబులు, పరిహార” — ప్ర-ఆ-32 వ॥

“వైసాదృశ్యంబు లపరిహార”-అని యుండవలెను-

- 3- “అత్రి విక్రముఁడభయ” — ప్ర-ఆ-౪౫-ప॥
 “ఆ త్రివిక్రముఁడభయ” — అని యుండవలెను.
 “కృష్టిలేదు — ప్ర-ఆ-౪౯-ప॥
 కృష్టిలేదు — అని యుండవలెను.
 “వరాజు లిపువది” — ప్ర-ఆ-౬౨-ప॥
 “వరాజులు లిపువది” — అనియే యుండవలెను.
 “కడుగుఁగాకుస్వరంబు పరమసహస్ర” — ప్ర-ఆ-౯౬-ప॥
 కడుగుఁగాకుస్వరంబు — అనియే యుండవలెను.
 లేనియెడల యతి తప్పను.
 “రోక్తి రెండుఁజెల్లు” — ప్ర-ఆ-౯౫-ప॥
 రోక్తి రెంటఁజెల్లు — అని యుండవలెను.
 “తలకొని గచటతపంబులు — ప్ర-ఆ-౧౦౪-ప॥
 తనకొనిక..... — అనియే యుండవలెను.
 “తారిడిరేని” — ప్ర-ఆ-౧౦౬॥
 తారిడిరేని — అని యుండవలెను.
 కరుల నన్నమ్మ” — ప్ర-ఆ-౧౧౮-ప॥
 “ఒరుల నన్నమ్మ” — అని యుండవలెను.
 “వికల్ప” “విరతి” — ప్ర-ఆ-౧౨౪-ప॥
 వికల్ప విరతి — అని యుండవలెను.
 పాపాలికి — ద్వి-ఆ-౧౮,
 నాపాలికి — అని యుండవలెను. :
 ఇంపాగ — ద్వి-ఆ-౪౮
 పెంపార — లేనియెడల యతి భంగము.
 గుణంబుల్ — ద్వి-ఆ-౫౫ ప॥
 గణంబుల్ — ఇదియే యొప్పు.

న, భ, జ, -ద్వి-ఆ-౭౨-ప॥

న, జ, భ-అని యుండవగు.

ద్వి-ఆ-౭౬/ పద్యముపకు కీర్తిక లేదు. “చంద్రశ్రీయను
వృత్తము” అని యుండవలెను.

దుగ్ధిరతిన్-తప్ప-ద్వి-ఆ-౮౧-ప॥

దిగ్ధిరతిన్-

పౌరయఃగ-తప్ప-ద్వి-ఆ-౮౬-ప॥

దౌరయఃగ-ఒప్పు-యతి తప్పను లేనియెడల-

రమానాథున్ యదుకుల-తప్ప-ద్వి-ఆ-౯౧-ప॥

రమానాథున్ గృష్ణున్ యదుకుల-అనియుండవోవు లేనిచో

గణభంగము.

చూడవె-శూరుఁడిలివి-ద్వి. ఆ. ౬౨. ప. 1, 2. పాదాలు.

చూడవే-శూరుఁడిలివి-అని యుండవగు.

నదీప్రఘోషన్-ద్వి. ఆ. ౧౨౪.

నదీప్రఘోషకున్ -ఇట్లుండకున్న గణభంగము.

వేణుధర భవనభవవిశ్రుత-ద్వి. ఆ. ౧౨౭. ప. లక్ష్య

లక్ష్యభంగము.

వేణుధర భవన జనగశ్రుత-అని యుండవలెను.

నవరించి-ద్వి. ఆ. ౧౨౬. ప. ౩ పాదము.

నవరించి-ఒప్పు.

నల నగభజ-తృ. ఆ. ౨ ప. కందలక్షణమున “నగ”

ముండవోవదు.

నల గగ భజ-అనియే యుండవగును.

నని మహాక్కరం-తృ-ఆ-రం ప-
 ననియు మహాక్కరం-అని యుండనగు.
 ఇంద్రులిద్దఱు నొక్క-తృ-ఆ-ర3-ప॥
 ఇంద్రులిద్దఱునునొక్క-ఇల్లుండనియెడల గణధంగమగు.
 బలికి రేని నియతిధంగ-చ-ఆ-గ-ప॥
 బలికి రే నది యతిధంగ-అనియుండు.
 ఆదిబిభానమముల-చ-ఆ-౬౦-
 ఆదిబిభానమముల-అనియేయుండు.
 వాఙ్మతి-చ-ఆ-౬3-ప॥
 వాఙ్మతి-అనియుగు.
 తీర్ఘము-చ-ఆ-౭౦॥
 తీర్ఘము-అనియే.
 నిబుతియన-చ-ఆ-౮౧-ప॥
 నిర్మతియన-ఒప్పు.
 బునర్వతు-చ-ఆ-౮౨
 బునర్వతు-తగు నిదియ.

శ్రమయనక నాకుఁ బొడగట్టిన తప్పుల నన్నింటిని లిఖించితిని
 ముద్రారాక్షసము లైనను గొన్ని పరిష్కర్తల లోపమనకతప్పదు-
 వీని విశేషములను దప్పొప్పులను విచక్షుణులు గుర్తింతురుగాక.

స మా ప్ర ము.

సీ. తొలిదొలి శేఖరస్థలమున కలవడి
 మవ్వంబు మిగిలిన పువ్వులగుచు
 సంత లోపలను గల్గెవలెంసములకుఁ
 బ్రకటవినూత్న వజ్రంబులగుచుఁ
 దదనంతరంబ ప్ర దేశమునకు
 దీపితహారహా క్తికములగుచు
 మతీ యాక్షణము కటిమహిత మేఖలకు ని
 మ్మలరచించిన వెండిమువ్వలగుచు
 నిట్లు నక్షత్రములు చిత్ర మెనుకమెనుక
 క్రమముదప్పక నిజకవర్తములు దలఁప
 నుగ్రమా హేశ్వరుండున్న యునికీతోన
 నిగిడి బ్రహ్మాండమండలి నిండఁబెరిగి.

అ. వె. పెరిగి గంగ యాత పెరిగినఁ దగ్గక
 యంతకంటె శతగుణాధికముగ
 నాహరుండు నెంచె నాత్మకవర్తంబుఁ
 జూచు సురగణంబు చోద్యమంద.

మ. భువనవ్రాతభయేష్టకారణవిధంబుం జల్పఁగా దానయు
 ద్భవ మారంభజయించి భూరికలఘౌతప్రాధదండంబునం
 బ్రవిభాసిల్లుచునున్న నిర్మలసువర్ణచ్చత్రముంబోలె న
 ద్దివి నీశాంగమునం గవర్తము ఘనశ్వేతప్రభల్పర్యగన్.

వ. ఇట్లు నిరాఘాట విప్రంభణంబున సమృహనీయ జటామండలంబు
 గనుపట్టుచు గంగాప్రవాహవరంవర నాకట్టుకొని యేవంకకుం
 జననీక కుంటుపజచి లోనుజేసిన నిదియును, విగతవేగంబును
 నీతతరంగ యోగంబును, విద్యరూపంబును విరళమోషంబునువిచ్చి

న్నపరిపోషంబును గాఁ బరిశ్రాంతయుంబోలే నక్కడక్కడ నిలు
నఁబడియు నశ్రాంతయుంబోలే నూరక సుశివడియు, మాయాన్వి
తయుంబోలే చూచిచూడకుండఁ బొడవడంగియు, నిందాన్విత
యుంబోలే దలయై త్రిక మ్రగ్గిమణింగియు, మఱియు వివిధరీతి
లీనదశకువచ్చి యనంతర సమయంబున

ఉ. సీరజ కేసరాంతమున నిల్చినయట్టి నితాంతసూక్ష్మనీ
హారకణంబునట్లు నిటలాక్షుని యేకజటాగ్రకంబున
స్తారకతోఁచె జేవనది దాశమమంతయు దారతారక
రూపరపటిరహారరుచిపూరశుభాకవటప్రకారమై.

ఆ. వె. భవజటాకపర్వబంధబద్ధమృగాంక
ఖండ మమ్మహాపగావతీర
తలయుఁ గదిసియొప్పె నలఘువిలాసమా
గతమరాశిశాఖకంబనంగ.

వ. ఇవ్విధంబున నవ్విధుండు జగద్రక్షణార్థంబుగా నకలాళాపరిపూ
ర్ణంబగు గఁగాప్రవాహంబు నిజమూర్ధభాగంబున ధరించిన నన
శ్వరాటోపంబున వెలయు విశ్వరూపంబునఁ జేజరిల్లు సమయం
బున ననిరుష మునిపుంగవులును భగీరథుండును విస్మయతిలకితు
లును నానందపులకితులునగుచు నీశ్వరుపాదంబులకుఁ బ్రణామం
బు లాచరించి యిట్లని స్తుతియించిరి.

క. జయ విశ్వనాథ విశ్వా
భయదానకభాసనాథ భయ యభవ నిరా
మయ సంతోషోన్నతోదక
మయ సదయాలోకపూర్ణమహిమాలోకా.

చ. ధరణి పదంబు లంబుదవితానము జంఘలు జాను బూరువుల్
సరసిజశాత్రవుండు కటిచక్రము సప్తమునీంద్రమండలం
బురముఘ్రువుండుకంఠమటయూర్ధ్వముమూర్ధమువిశ్వరూపవి
స్ఫురణఃదలిర్చునీకు నహివుంగవభూషణ భక్తిపోషణ!

మ. లయకాలంబునఁ బొంగు నంబుపిధిలీలం బర్వియుగ్రక్రియ
న్వియదాశావలి నిండి వెల్లియగుచుం జెల్లుదతి న్వీచు దు
ర్జయగంగాజలపూరము నుభవనరక్షాదక్షతంబేల్చుఁద
ద్భయముం బాపను నీకెచ్చెల్లును సుధాధామార్థచూడామణి

మ. తలఁపం దల్లియుఁ దండ్రీయుం బ్రభుఁడు నర్థంబుస్సహాయంబునా
పులు భ్రాతృదులు నీవ యట్లుగుటఁ దన్నార్తు ల్దాయకుండగ సా
ముల నీధక్తుల నీదుకింకరుల మమ్ముంగావఁ బ్రారంభము
ల్గులుపంగాఁ దగు నేటిభంగి నదయాసంసంగ గంగాధరా!

న. అనుచు బహుభంగులం బ్రస్తుతించుచుండ గంగాధరుండు నాద్య
ప్రకారం బుడిగి నముచితాకారంబున నిలిచి సగరసుతరక్షణార్థం
బు భగీరథువకు నొక్క గంగాప్రవాహంబు కరుణించి యభీప్సిత
విహారపరుండై యుండె నంత నిక్కడ.

చ. ఇలకు భగీరథాహ్వయస్పృహలుని వెంట నభస్తలాపగా
తిలకము నచ్చెఁ గంటె గణుతింపఁగఁ జిత్రము రత్నమాగమం
బ్బుల పడిరండు చూరమను చక్కడ నక్కడఁగల్గు నంయమిం
ద్రులు మనుజేంద్రులాదిగ నరు ల్సనుదెంచిరి కౌతుకంబునన్

మహాస్రగ్ధరః—

కనిరింపారంగరంబున్ దివచరక్రొంచచక్రాంగ నంహా
ఘనరంహోభంగ కూలంకవజలకణసిక్తక్షమారంగహృద్య
ద్భవదుద్యద్భంగ భూ శుభక రానందా పరిష్వంగపద్మా
ఘనదూపాత్సింగతెఱుణరంగద్రభమద్భంగ గంగన్.

వి. కని హర్షించి యుండఱు నిట్లని ప్రశంసించిరి.

మ. జననిశ్లేశనిరోధరోధములఁ జంచచ్చక్రచక్రంబులం
జననీమోదవిశాలశాలముల నోజప్రోతపాత్రంబులన్
ఘనలీలాజితపంకపంకముల సత్కంజాతజాతంబులన్
దనర న్నిదు ప్రవాహము ల్మహా జగత్కల్యాణి భాగీరథీ!

చ. కలమధురాశిశాలితనకై రవమైవ మృగాలపంకపే
శలతరగండతుండచుదసారససారసమై విసమ్రరా
జలసదమంగమంగళవశీకరశీకరిమై భవ
జ్జలజలనీరు విన్నుంగమంగొని యాడగనొప్పు జాహ్నువీ!

వ. అని యిట్లు సంస్తాయమానయగుచు గంగ యేనునూరు ముఖం
బుల నీజసాగరంబులం గలసి రసాతలంబున భస్మీభవించిన సగర
శ్రేణికి నాకగమననిశ్రేణియయ్యె; భగీరథుండును ప్రతిజ్ఞఁ దీర్చి
పేర్చిన యశంబు ముష్టిగంబుల విండఁ బూజ్యసామ్రాజ్యంబున
నుల్లసెల్లె.

శా. గంగాధారణనామకంబున జగత్కల్యాణదానవ్రతా
భంగారంభతః జాలఁ జెన్నలరు నాసాలాక్షు లీలంగడు
స్నాంగార స్తరతిం బఠింప విస నిష్కర్థంబులు వ్రాజితా
రంగానంతయశంబునం జనులకుం బ్రాపించు దీపించుచున్.

ఆ. వె. వినుఁడు సముచితముగ వివరింతు నిటమీఁద
సభవుఁ డవధరించిపట్టి లీల
సంతకదహనాఖ్య సలవొందు నీ జగ
త్పూజనీయమహిమపూర్ణయగుచు.

క. స్వేతుఁడనా నొకఁడు గుణ

స్వేతుఁడు విలసిల్లు సత్త్వహితవాక్యవిభో

పేతుండు శృణవరమశా

స్వేతుండు నియమప్రసన్నచరితుఁడు ధరణిఁ.

సీ. ఘోలలోచను పాదపంకజ యుగ్మంబు

నెలమిఁ బాయక భజియింపఁ దలఁపు

శాంభవీపల్లభ సన్నంతరాజంబు

నెలమిఁ బాయక పఠియింపఁ దలఁపు

భూతనాయక మహాద్భుత గుణ స్త్రోతంబు

నెలమిఁ బాయక జపియింపఁ దలఁపు

... ..

... ..

కాని యెన్నఁడు మఱియిట్లు గాని తలఁపు

తలఁవ దెరువఁడు మఱువండు దాంతిరూఢి

సకలసత్పురుషస్తుతాచరణ (రీతి)

పోషకుండు తన్నునినాథ విభూషణుండు.

చ. విను ననయంబు నై జజయవిశ్రుతరారుషశర్వసత్కథల్

సనుఁ గడుదప్పునైన సమసంఘవినాశనరుద్రతీర్థముల్

కనుఁ బ్రమదంబుమై సకలకర్మహరవ్రతశంభుభక్తులన్

ఘనుఁ డగు శ్వేతనామ మునిగణ్యుఁడు పుణ్యచరిత్రసంపదన్.

వ. ఇట్లు కేవలమహాదేవవరతంత్రంబున జననమరణదుర్వార

సంసారత్రమణినివర్తనవిచిత్రంబును శమదమప్రభాసప్రభమాన

గుణమాత్రంబును నగు చరిత్రంబునం గడమవడని క్షీరివిస్ఫూర్తి

వడసి దుష్కరంబుగాఁ దపంబు జరుపుచున్న యంత.

సీ, పిడుగు తునుకల వాఁగఁ గడు ముగ్ధగతి మాపు

కటుకవి కింకరుల్ గలుగు వాఁడు

కాటుకకొండతోఁ జాటి నేయఁగ వచ్చు

చిక్కని మహిషంబు నెక్కువాఁడు

వడి నాలుకలు కలువ న్నింపుటకుఁ జాలు

పరుసని పాశము ల్పట్టువాఁడు

తలుచు మంటలచేత జరచుర వొడమించు

పెల్చని దండంబు దాల్చువాఁడు

చనియె నాశ్వేత శివభక్తుఁ దనకువశుఁ

గా నొనర్చుడు నంచును గదలు మాత్ర

సకలజీవభయప్రదాయకనిసర్గ

రాద్రతాథామరూపవిభ్రముఁడు జముఁడు.

ఉ. ఆతనిరాక దూరమున నా మునినాథుఁడు గాంచి మిక్కిలిం
భీతమనస్కృత స్మరంబు నీవె మహేశ్వర రక్ష నీవె ఛా
లాతతనేత్ర నీవగతి యారయ శంకర నీవె దిక్కు వి
జ్ఞానమహాత్మ యంచరిగి చయ్యనఁ జొచ్చె గిరీశగేహమున్.

క. చొచ్చి శివదివ్యలింగము

గ్రుచ్చి బిగియనంటఁ బొడవుకొని తనవెంట

స్వచ్ఛ జముదలిత లిమి

గచ్ఛు వడంగనతఁడు భీతగతి నిట్లనియెన్.

ఉ. ఓ పరమేశ ! యో విమలయోగిమహాకమలప్రకాశ ! యో
పాపవిनाశ ! సతతపాణివిరాజహుతాశ ! యో జగ
ద్గోపనధీసకాశ యిదె క్రూరతఁ గాలుఁడు వచ్చుచున్న వాఁ
దాపడఁ బొపు నాకుఁ బ్రియమారఁగ నో పరమేశ యోహరా!

శా. ఓ సర్వేశ్వర యో సర్వేశ్వర శివా ! యో దుష్టసంహారకా !
యో సద్విస్మయ యో నిరామయ శివా యో భక్తసంరక్షణా
యో సత్పాభవ యో యశస్విన యమ ప్రోద్దండవంశాహరిన్
ద్రాసంబౌందక యుండఁ గావునను నోదాతాయణి వల్లభా !

వ. అనుచుఁ బూర్ణదయార్ద్ర భావుండును నగు మహాదేవుని దెచ్చి
చిత్రావందకర్ణికావితర్కక విడియించుకొని తదీయ స్మరణంబు
దనకు నితరదుస్సాధవితరణంబుగా నిర్భయాంతరికరణంబున
నుండు సమయంబునఁ బ్రచండమూర్తియగు సమవస్త్రి రయమ్మా
త్రిశోడ నాతని వజ్రంగూడం జని యీశ్వరాగారంబున బహిర్ద్వా
రంబునఁ బరివారంబుల నునిచి లోనికిం జొచ్చి పెచ్చుపెరుగున
లుకం జచ్చులుమియు చూపుల నతనిం జూచుచు నిట్లనియె.

క. వీరా తాపస యీ విటు

నేరాఁగా నీవువచ్చి యిలుసొచ్చితి విం

కారయ మత్కరదండ

కూరహతుల నిచటఁ దొలఁగఁ ద్రోవఁగ వశమే.

చ. అనిన మహేశుచాపు హృదయంబున మిక్కిలి నమ్మియున్ని న
మ్మునివతి భీతినొందక సముద్ధతిఁ జూచు కృతాంతుతోడ ని
ట్లనియె విమూఢతం దగిలి యాడితి గా కిటు దండహస్త యెం
దును బరమేశ్వరార్చకుల దొట్టు నె నీదు వినింద్యకృత్యముల్.

సీ. కర్మ సంగతమను కంఠిపూరమునకు

నౌర్వ గర్వంబు ఫాలాక్షుభక్తి

యాజవంజవమను సంబువాహమునకు

వాయుదర్పంబు సర్వజ్ఞభక్తి

రమణ వేదసమను నురగపాఠమునకు

గరుడప్రంథణ శూలధరునిభక్తి

జన్మసంకటమను సామజ్ఞేయమునకు

హరిచ పేటము శూలధరుని భక్తి

వినుము దత్తారణమునన విశ్వనాథు

డేల నీదండమున మెత్తు రెరుంగ పీపు

భావ సంక్రాంత దుర్మదభ్రాంతిఁ తేసి

సాధ్యము ససాధ్యము నెఱుంగవు శ్రాద్ధదేవ !

క. నావిని మోమునఁ జిలునగ

వావిర్భవ మందఁ గాలుఁ డా మునిపాలుం

దా విరసపుఁ జూపుల గీ

లాపీసరము దర్పనిశ్చలత నిట్లనియెన్.

సీ. సింహావళులనైనఁ జెండాడు శరభంబు

చిలుమెకంబులఁ జంప నెఱచునేని

గులమహాద్రులనైనఁ గూల్చువామూలంబు

చిలుగొండ లురులింప నెఱచునేని

ఘోరాటపులనైనఁ గొనియేర్చు దహనుండు

చిలుగసపులు గాల్చు నెఱచునేని

యేడువారిధులనైన నింకించు భానుండు

చిలువెచ్చల గురింప నెఱచునేని

సర్వజగదంతకారణాభిర్వదండ

చండబాహుర్గళుండగు జముఁడు నిపుడు

గిట్టి మీఁ బోటి బడుగులఁ బట్టి కట్ట

నురక యాతనార్చులఁ జెరయ నెఱచుఁ గాత.

వ. అనిన విని దరహాసిత వదన కంజాతుం డగుచు శ్వేతుం డంతకుఁ గనుంగొని.

సీ బెగ డనుచీకటి బిట్టు పర్వినచోట
నర్కు తేజంబు వృషాంక సేవ
అళు కను వేసవి యడరి పేర్చినచోట
సాంద్రాతిప త్రింబు శర్వసేవ
వెలు పనుజలరాశి వెల్లినచ్చినచోట
పలుయాసపాత్రంబు భర్గుసేవ
తలఁ కనుకాలాగ్ని దరిమి చుట్టినవేళ
గాధవర్షంబు శ్రీకంఠసేవ

కివిరి భయ మనుతాపంబు గవిసినప్పు
డమృతిపాపంబు దలపోయ నభవుసేవ
గానఁ దత్సేవకులమీఁదఁ గదియుటెట్లు
విక్కిలగు నీదు చేతులఁ బ్రేతరాజ !

మ. అనినం గాలుఁడు గాదులాడ కిట మూఢా రమ్ము నేడింక నె
ట్టన నే వచ్చినవాఁడఁ గట్టవె యకాండప్రాప్తసంవర్తనం
జనితఁగ్నిజ్వల దర్పిఖర.....ఛాయోద్యతాస్మద్భుజా
ఘనపాశంబుల నంచుఁ బల్కెను నహంకారంబు బీరంబుగన్.

చ. పలికిన నవ్వి యా గిరిశభావకుఁ డాతనితోడ మూఢ నీ
తలుగులఁ ద్రాళ్ల నీశ్వరునిదాసులు చిక్కుదురే మహామదా
వలములు పద్మసూత్రముల వారక బంధనమొందునే కుమా
ర్గులు నినుజోటివార లిటు క్రొవ్వులు పల్కుదు రందఁజాలమిన్

క. అనవరతము శంకరపద

వనజయుగస్మరణ మెప్పుడు వదలకునికి నా

కనువువడ నభయసంపద

విను మింతయు నీకు నేను వెఱవఁ గృతాంతా !

వ. అని పలికి యదిసాలించి మనంబున నీశానధ్యానంబు సేవించి
తత్పరుండగుచు నిట్లనియె.

క. కాలాహీనయవాసా

కాలాత్మా యాత్మ కాలకర్త వికర్త

గాలాంతకా యనంతక

కాల మహాకాల నన్నుఁ గరుణించు దయన్.

క. భూతభయ భూతభావన

భూతావనదక్ష భూత పూర్వార్థ లిహ

భూతవినాశనభూతా

భూతావర నాకు నభయముగ నిమ్ము దయన్.

క. సర్వహర సర్వరక్షక

సర్వవ్రద సర్వశూన్య సర్వాంతస్థా

సర్వబహిర్గత సర్వా

సర్వజ్ఞా నన్నుఁ గావఁజను దెచ్చు దయన్

వ. అనుచు నవ్విధంబున నవ్విమలభక్తిభాసురుండును, మహేశ్వరు
చరణస్మరణసుధారసపూరసతతపిపాసుండును, తత్ప్రపాదసం
పాదనత్వరాయాసుండును నగుచుండుతీ జనుండు సుగ్రతరా
గ్రహ సంభ్రమండై

సీ. కట్టెద నిదె పట్టి గాఢపాశంబులఁ

గరుణించుఁ గావుత హరుఁడు నిన్నుఁ

గొట్టెద నిదె కట్టి క్రూరదండంబున

బ్రతికించుఁ గావుత భవుఁడు నిన్నుఁ

గూల్చెద నిదె యేచి ఘోరభారవమున

నరయుఁగావుత మహేశ్వరుఁడు నిన్నుఁ

గాల్చెద నిదె వైచి గాఢపావకమున

మనుచుఁగావుతఁ ద్రిలోచనుఁడు నిన్నుఁ

జిత్తమున నన్యమెఱుంగవు శివుఁడు దక్కఁ

గదలు మీప్పుడు లింగంబుఁ బొదవికొనుట

యేల మాటలవని యింక నెఱుంగనగును

నతనిశక్తియు నీభక్తి యతిశయమును.

చ. అని బామముఘ్న క్రోధవితలాంబుధి మించు కడఘ్నవోలె సం
జననమునొంద హుమ్మనుచు జంకెలు బింకెలు గింకదెల్పఁ దే
ల్చిన క్రియ నంతకుం డడరి శాంభవమందిర మారఁజొచ్చి లో
చనముల విప్పులం గురియ సంయమిపుంగవుఁ డాఁగె నుద్ధతిన్.

ఉ. తొలఁగక తాపసుండు శివదో శివదో శివదో యటంచు జం
చలమతిఁ గూయుఁగా నతని శంకరలింగనిష్ఠి క్తహస్తముం
బలువిడి విప్పు దండి విజపాశములం బెడకేలు గాఁగ న
చ్చలమున గట్టి వెల్పులికిఁ జక్కన నీడిచితెచ్చె నత్తటిన్.

సీ. కడఁగకుఁ దలఁకి యక్కడ నున్నప్రియ భీత

భావమనాప్త సంభాషనముగ

నెఱుంగ మెన్నఁడు నిట్టి వివి యేమొకో యని

యంతఃపురంబెల్ల నాకుములగ

భృంగి ముందటఁ దెచ్చిపెట్టిన నవరత్న
 పాదుకాయుగము ననాదృతముగ
 సంభ్రమంబున నంది చనుదెంచి దండ యి
 చ్చినకరాంబుజము నస్వీకృతముగ

వేదనివహశృంగార మావేశ నొడువ
 కున్న పృషభేంద్రు (మీఁద) సంపన్న వేగ
 పోలుఁ గారాది యందుండి యేగుదెంచె
 భక్తరక్షణసతతత్పరుఁడు హనుఁడు.

వ. తదనంతరంబు.

శా. ఓరీ పాతకి మత్పదాబ్జయుగచేతోల్లాసునిం దాసునిం
 దూరీభూతభయుండవై యమ! భయాత్తుంజేయుచున్నాఁడ పి
 క్షూరత్వంబునకు వృలంబు దగ నెక్కోఁ గందుగా కంచు వి
 స్మేరత్ప్రక్రియ నావినాకి నిటలాక్షి స్విచ్చి వీక్షించినన్.

శా. ప్రోద్భూతాద్భుతభుక్సదాగుణసమన్భూమివియద్విధితే
 లద్భూమస్ఫుటవిస్ఫులింగపటలాలంకారదుర్వారమై
 తద్భగ్నావళి దృష్టిఁబేర్చె నొక దుర్దాంతాన్ని యట్లె చి సా
 త్తాదృశ్యంబుగఁజేసె నప్పడ జమున్ గర్వస్ఫురత్సంభ్రమున్.

వ. ఇట్లు కృతాంతుఁ గృతాంతుఁగా నలవరించి, యాశ్వేతమునీశు
 ముక్తకాలపాశుం గావించి, యతనికి నజరామరత్వంబు గావించి
 తన దుష్టశిక్షణశిష్టరక్షణవరిణితిం దేల్చి శంకరుండు కన్నులవం
 డువగుచున్నయెడ, నక్కడ హరివిరించులు ననుదెంచి జయ
 వాద ప్రణామపూర్వకంబుగాఁ గరంబులు మొగిడించి యిట్లని
 వినుతించిరి,

చ. ఒక మణియేచి భక్తిగన మొప్పఁగఁ దావకనామ మాత్ర నూ
రక తలపాసి రేనియు జరామరణాదులు దూలునేనియుం
బ్రకటముగాఁగ సంపదలు వాయక యింపుల నించు నన్న నే
వకులకు నిన్నుఁజూలఁగలవా యితరాశ్రయము ల్పదాశివా !

మ. సరసప్రౌఢి నమశ్శివాయ యను యుష్మన్మంత్రిరాజంబున
క్షరము ల్వర్గచతుష్కదానగతి వెన్కంబ్రాపుకాకున్న నే
నరచింతె న్మది నేన కూర్తు ననుచు వ్వుగాడలీలం బర
స్పరసంవాదము సేయుచుండుఁ గరమాకృత్యంబుగా శంకరా !

ఉ. వాసిగ నేలికృత్యములు వర్ణన సేయఁగ నేల నీనము
ద్వాసిత నామసంస్మరణప్రాపున యిప్పుడికాదె యంతకున్
వాసితుఁడేసె శ్వేతుఁ డీల నద్దణబాతుఁ డితండు పాంపుగాఁ
జేసినభాగ్య మెవ్వరును తేసిరె మున్ను దలంప నీశ్వరా !

వ. అని మఱియు విరచనంబుల వెలయు సంస్తుతిరచనంబుల ఖండ
వరశుప్రసాదవరవశుంఁగాఁజేసి పువకపువకప్రణామంబు లంచ
రించి, దేవా ! జగంబులు నమవర్తిలేకున్న వర్తిల్ల నేరపు
తదీయావరాధంబు దివ్యచిత్తంబున మఱచి యతనింగమ్యఱఁ
గలిగింప వేయని విన్నవింప శివుండును సంతకుం బుట్టింది యెప్పటి
యట్లు నిజభవహితంబుగా నవరస్థలంబులఁ జనవుమెఱయ నియో
గించి, హరిప్రభృతుల వీడుకొలిపి, శ్వేతముఖగణపతులు
గొలిచిరా వక్కడఁ గదలి రజతాచలంబునకు విజయంచేసి, యిష్ట
విహరణంబుల విలసిల్లుచుండె.

క. అంతకడచూస మనంగా

నెంతయుచిలసిల్లు నమ్మ హేశ్వరులీలన్

సంతతము వినినఁ జదివిన

నంతకథయు నుడుగు మిగుల నాయువు వొదిపున్.

ఆ. వె. వినుఁడు సమచితముగ వివరింతు నిటమీఁద

నభవుఁ డవధరించినట్టి లీల

నెందుఁ బొగడ నొప్పు నిది జలంధరవరా

హ్వయముతోడ నిధిసమగ్రమగుచు

సీ. అభ్రంలిహాబ్జాల నిభ్రమ క్షయకాల

దహనుని యపరావతార మనఁగ

విశ్వతావనశూర విలయావసరఘోర

తపనుని యితర సందర్శ మనఁగ

గర్వసముద్దండకల్పాంతచరదండ

హస్తనిరెండవయంగ మనఁగ

సంక్షుభితస్వాంతి సంవర్తదుర్ధాంత

రుద్రుని మాజటరూప మనఁగ

నఖల దేవసంఘములకు నాత్మే లడల

సురక జలమండలస్థలినుద్భవించె

దనుజలోకద్వగుజ్జ్వలదత్తభాను

లక్ష గురురంధరుండు జలాధరుండు.

- చ. అతః శుదయంబు నొందుటయ యాదిగఁ బంకజసూతిగూర్చి నం
యతపగమార్తపుండును శమాంతమనస్కుఁడు పద్మకాసన
స్థితదృఢవిగ్రహుండును వశేత్వసమర్థుఁడు పర్ణనీరరూ
రుతకతినాశనుండు నయి రూఢతపం బొనరించుచుండఁగన్.
- వ. అమ్మఁగత్తువి యతుల నిష్ఠాగరిష్ఠతకు విరించి యలరి ప్రత్యక్షం
బుగాఁ దలంచి,
- చ. దివిజులు రెండు క్రేవల నుదీర్ణత గొల్వఁగ నందివారువం
బవిరళరీతులం గతులయందము చూపఁగఁ కేల నక్షమా
క్రవలయముం గమండలము దంశము పుష్పకముం దలిర్ప దా
నవవిభ్రమోల నిల్వఁ గరుణం జరి కంజభవుండు భూస్థలిన్.
- వ. ఇట్లు నిల్చి. జలంధరా ! భవదీయ తపంబునకు మెచ్చితిని; కోరిక
వేడు మనవుడు; గరంబలరి యద్దానవుండు కమలసంభవు పాదం
బులకుఁ బ్రణామంబు నలిపి కేలుమొగిచి పెక్కుతెఱంగులం
బ్రణుతించి యిట్లనియె.
- ఉ. ఎవ్వరు తన్నుఁ దాకుదు రహీనబలంబుల నాజలందు వా
రవ్వల నెట్టి రేనియును నందఱుఁ గ్రిందగుచుండునట్లుగా
నెవ్వరు వైచుహేతులను నే భయమందక యుండునట్లుగా
నివ్వర మిమ్మునాకు నిది యెంతయు నిష్టము భారతీశ్వరా !
- క. అనుటయు నట్ల యగుం గా
కనుచు నపరివారముగ వియద్గతిఁ గమలా
ననుఁ దరిగె నిట జలంధరుఁ
డును దద్వదానమున గడు నృదమెనఁగన్.

ఉ. ధీరులుఁ జూడదండధరధిక్కరణప్రకటప్రతాపసం
భారులు నగ్రజాగ్రదతిమాత్రపరాక్రమలబ్ధ గర్వదు
ర్వారులు నాఁగ నెన్నఁదగు రాక్షసవీరులు గొల్వఁగా జయ
స్ఫుగుఁడు చాల్చె దత్తసురసాధ్వసదానవ సార్వభౌమతన్.

వ. ఇట్లు ప్రమదంబున సమాటపడంబుగా బహుకాలం బపూర్వ
రాజ్యసుఖంబులం బొదలి యొక్కనాఁడా జలంధరుండు, అప
హత విమత మనోరథంబులగు రథంబులును, గండస్థలాఖండ
గళన్మదపాథోబంధురంబులగు సింధురంబులును బ్రభూతరయ
పరిభూత వినస్వదశ్వంబులగు వశ్నంబులును, నవక్రపరాక్రమ
సముద్భూతులగు భటులను సమకూర్చుకొని సహస్రక్షోణులగు
సక్షోహిణులతోడ జగజ్జైత్రయాత్ర నని క్రమంబున రసాతల మహీ
తలాబులు నిజాజ్ఞానళగతంబుచేసి దినంబున కేగి తత్ప్రదేశంబున
మహాస్థగరః—

సలిలక్రీడార్థ మారాక్షస విభుఁడు సముత్సహ సన్నాహ భావం
బలర స్మంధాకినిగానానము సలిపి దీర్ఘాచలాకారబాహు
ర్గళముద్విర్య క్రియం డగ్గఱ నిలిపె నడంగ విష్ణుమధ్య ద్రయంబౌ
కులకంపచ్చండ సత్యక్రమము గని కడుం గంపమంద న్నుపయ్యల్.

చ. తదసురహస్తరోధమునఁ దక్కక వేగమడంగి పొంగి యా
త్రిదశ నదీప్రవాహముఁ ప్రతీవగతిం జనఁజొచ్చె విస్మయ
ప్రదముగ నట్టివెల్లి నగరంబులు ముంచిన ముంచు నాత్మలం
దలఁకిరి లోకపాలురుచు దామరపాశున నీరు చాడ్చునన్ ?

సీ. శాతమన్యవరత్న చమకప్రదర్శరం
 దనభారమున నాభివనజ మలర
 సాంద్రతమాలవృక్షసమక్షచరమధు
 వతవిభ్రమమున శ్రీవత్స మమర
 సంజనగిరితీరూతబాలార్కసం
 స్తుతవిజృంభమునఁ గౌస్తుభమువెలుగ
 వర్షానవోర్వరావ్యాసక్తుంభత్తతి
 త్ప్రవికాశమున రమాభామ నిలువ

గీ. మగ్ధసాగరాకారబంధురభణింద్ర
 శయనమున యోగనిద్రావసానలీల
 భవనరక్షణ (చేసెడి) పొలుపు మిగుల
 దమజకులమర్దనుని జనార్దనునిఁ గనిరి.

గీ. కవి మహీశలి సర్వాంగకములు పోక
 నెరఁగి శిరములఁ గరములు నెరయ మొగిచి
 యాత్మఁ గడుభక్తి దిలకింప నభిమతించి,
 విన్నవించిరి యిట్లని విబుధవిభులు.

క. దేవా జలంధరుం డనఁ
 గావలుఁడు గడుం గలండు కజకుటమర వా
 డేవర దత్తవరంబున
 దేవతతులకంఠఁ దా నుదీర్ణబలుండై.

చ. పలువురుదుష్టరాక్షసులు ప్రాపుగఁబెచ్చి యతండుబుక్కిలిం
 బలువుగ మత్సరంబులకు బాధలొనర్పఁగ నక్కడక్కడ
 నిలిచివియన్నదీపలము నెట్టనపారకయుండియాత్మ బా
 హులవడి యోగి వెల్లి దివి నొక్కట వర్వఁగఁజేసెదేవరా!

గీ. పలుకులేల యింకఁ బలుమాటలు వాక్రువ్వ
నా జలంధరుని మహాత్మ్యతాప
మది సహింపలేక బెదరి నీయడుగులు
చేరి బ్రతుకవచ్చినార మీశ !

వ. అని విన్నవించుపలుకు లాకర్ణించి శార్దూభరుండు వారలతో నా
రాక్షసభర్త మీశసాధ్యుం డట్లయ్యును భవదర్శంబరుగుడెంచెద;
శాత్రవుతోడ రణం బొనరించెద; మీరు ముందటం జని, యతనిఁ
దాఁకుం డని పనిచిన సమరసమూహంబులు సమరసన్నాహంబులం
బొదలి నడిచి; గంతమున్న జలంధరుండుకు గేలి సాలించి, సైని
కులం బోరికి నియోగించి, తానును గట్టాయతపడియుండె నా
సమయంబున,

ఉ. ఈవల నొక్కయుమ్మడి ననేక విధాన్త్రవిపాటనంబులకొ
దేవనిశాటసంఘములు దీప్తభుజాబలమొప్పుఁ బోరఁగా
నావల వచ్చి యుద్ధతి నిజాతత సేనలతోడ దాఁకెల
క్ష్మీవరుఁడుం జలంధరుని జిత్రకరక్రమవిక్రమంబునకొ.

క. కడువడి సురసంఘము లి
క్కడ నక్కడ నొక్కచెట్టు కవియుటను బె
ల్లడకొత్తు నడుచు నిరుకఁగఁ
బడుపోకయపోలె దనుజబల మది వగలెకొ.

చ. పగిలినఁ జూచి తద్విభుఁడు భావమునం బలముం దలిర్పఁగాఁ
దగిలి సువర్ణవాహినులఁ దాఁకినఁ దత్కరచాప నిర్గతా
శుగపాతిఁ దూలె నన్నియును జోద్యము సంక్షయకాలసంభవా
శుగపాతి గోత్రసంఘములు సొంపటి తూలినమాడ్కినత్తటిన్.

- చ. అనురగణాధిపాగ్ని శమనాస్త్రప్రవార్థివి వాయుయక్షరా
క్షుః డనువార లుగ్రకులిశాద్భుతశక్తులు చండదండఖ
డ్గసురులు పాశ హేతులుఁ బ్రగాఢముగానువ శూలముల్ సమం
త్రములుగఁ బూనివైచిరి ధరించిదనందలు నా జలంధరుఁ.
- మ. అవియు న్నంటలు మింటఁబర్వఁగ యుగాంతాయాతమార్తాండసం
ఘవిధంబాత్మలఁ దోవ నా దనుజలోకగ్రామణిం బ్రహ్మద
త్తవరప్రాప్తఖరప్రతాపనిధి దుర్ద్రాంతక్రియం దాఁడి ది
గ్ధవయాధంబునతోస పోలు వివిధత్వంబున్ విచిత్రంబునన్.
- ఉ. అప్పును శార్దూముక్త నిశితాంబకవర్ష మునన్ దిశాతతుల్
గవ్వచు నాజలంధరుని గర్వముఁ దీర్చుదునంచు విక్రమం
బొప్పుఁగఁ బంకజాక్షుఁడు మహాగ్రపు గర్జల సంబరంబొగిం
జవ్వచు నేర్చి నెట్టివడఁ జండగతిం జనుదెంచె నత్తతీన్.
- క. ఆరజనిచరవిభుండును
గ్రూరాస్త్రము లొక్కపెట్ట గురియుడువడిన
న్నీరధిశయనునితోడం
బోరాటకుఁ గవిసి గర్వమున నిట్లనియెన్.
- చ. చలము దలిర్ప మున్ను బలిసద్ధ ధరాతలముల్ గ్రమంబునం
గలిచితి నింక నాకమును గెల్వఁగఁ బాల్పడి తండ యుండ్రునిం
దొలుత జయించి యాపిదపఁ దోడిదిగీశుల గెల్తు నంచు నేఁ
దలఁపగ వార లిక్కడికి వచ్చిరి మెచ్చిరి నొచ్చిరందలున్.
- క. అనియంత నిన్ను నొడువన్
హృదయంబున దెలుపవచ్చి తీవును నిటకుం
వెదకలఁబడుత దనంతన
పదములఁ బెనఁగొనినయట్ల పంకజనాథా !

వ. అనిన విని కైటభాంతకుం డంతటవాఁడవయ్యెను, గాంత గలవా
యటంచు దశుజనాయకుం గదిసె; నిట్టిరువురు పరస్పర జయ
స్పర్ధావర్ధమాన కోపంబుల వాటోపంబుగాఁ దలవడి, గంభకరులు
వోలెఁ బెనంగుట గలిగి, యతిత్రాంత మర్యాదసూపంబుల వెల
యుచు సమాహుతహుతాశనులువోలె మండుటంగలిగి,
దుస్సహవ్రతాపంబులు వెలయుచుఁ దగిలి, కలిమిమిగుల బాణం
బులు కృపాణంబులు భిండివాలంబులు మొదలుగా నానాస్త్ర
శస్త్ర పరంపరలం గొంతతడవు దెరిలక మరలక పోరి, కలుష
తాంతఃకరణంబుల నడరి, మల్లరణంబునకుం దొడరి, సవ్యావ
సవ్యమండలభ్రమణంబులను, బాహాదృఢగ్రహణంబులను,
మధ్యగళనిపీడనంబులను, వక్షస్థలమస్తకఘట్టనంబులవలనను
మఱియుఁ దగినంత దత్తత్రుమంబులను బరాక్రమంబు దనర రెండు
దళంబులకుం గొంపొకప్రాద్దు కన్నులపంచు వగుచుం బెనంగి
రట్టియెడ,

చ. ఒడిచి విహంగమధ్యజని నొక్కయుపాయమునం జలంధరుం
డదరఁగఁ బట్టియెత్తి తనయంగమునంగల సత్త్వమెల్లఁ బె
ల్లడరి భుజార్గళద్యయమునందుఁ దలిర్పిఁగఁ బూనివైచినన్
సుషివడి తూలిచోద్యపడుచున్ శతఋజనదూర మారేడున్

ఆ. వె. శార్దూపాణియిట్లు చలమఱి తూలి తా
నదియెపోకగాఁగ నాత్మిపురికిఁ
జనియె నచట నిలువఁ జంచలపడి వాన
వాదిసురలు బటిచి రాత్రితోడ,

క. మొగతిరిగి పికాపికలుగ
దిగధీశులు విరిగి యిట్లుదెఱలుట గని వా
రగవడిరి నాకు ననుచును
నగుఁ బలుకుల నానిశాట నాఘఁడుపలికెన్,

చ. పటవకుమింద్ర ! నండధర ! బంటుతవెంబు దలంపు మేల యు
క్కట బలధీశ ! నిల్వఁదగు నర్థవ ! యక్కట యోహుతాశ ! నీ
చుటచుట చూపఁగాఁదగదో స్రుక్కట రాక్షస ! గంధవాహ ! క్ర
మ్మెలుము తిశూలహస్త ! మగమాటలు వల్లకు మింక నెన్నఁడున్.

వ. అని ముదలించుచు, నింపునం గూడముట్టియొక్కని బాడుదలవట్టి
యీడిచి తెచ్చి నందఱచరణంబులు నాము క్తనిగళంబులు
గావించి, తదంతఃపురకాంతలఁ జెటలువెట్టను దర్శింపదలు గొల్ల
వెట్టను నాజ్ఞాపించి, దిశానగరంబులకు వీరభటులం బంచి, కృత
కృత్యధృత్యసహితుండగుచు, నఖండజయం బమర నిజస్థానంబున
కరిగి, యేకాతపత్రంబుగా నేలి, తద్దయువాలి యొక్కనాఁ డాత్మ
గతంబున.

మ. జ్వలితస్వాంతత జంభశివముఖదిశ్చక్రవర్థన్ సంగర
స్థలినస్తన్నిశితాశివత్రిగని లజ్జంబాసి యూధప్రియా
వలిదాసీతతిః జేసి యిచ్చిరిటు సర్వస్వమ్ములుం దారు సం
గలికాంఘ్రిద్వయి నొంద నేమియన నింకం దన్మహాభాగ్యముల్.

క. కడఁదితివంబునఁ బద్మజ
నాడిచిట రణవీధి శార్దూ నుడిసి మడిపితిన్
మృదుఁడొకఁడ యిపుడు నాకగ
వడువారల లోనఁ గడమ వడ్డఁ దరయన్.

ఉ. కాపున నేడయేఁ జని యఖర్వ విప్లంభణమొప్పు నమ్మహా
దేవు రణంబునం గదిసి తెంపుదనంబుడిగించిభూచి
త్రావహాలీలఁ దద్గణనహస్తతదాత్మజతద్వధూతదా
వావలి మున్నుగా నురక యాతనిఁ బట్టెడఁ గప్పవెట్టెదన్.

వ. అనుచుఁ దలపోసి వాసిగలవారిఁ గొనుచు నసురవిభుండు గండు
 మిగిలి, కండ్లబలుపున నేములవిలువున, నాబద్ధచిత్రచర్మంబుల
 పాలుపునఁ జూపరకు భయదంబులు ప్రియదంబులు నగు రథవ్యూహంబులు
 మహాగాహంబులును, సెలయేరుల కొనురుమిగులఁచుం
 దొరఁగు మదధారలకుం గవియు తేంట్ల చాఁట్ల తొలంగఁ జడియు
 చలత్కర్ణంబులు నుదీర్ణశుండాలంబులు నవక్షుకుత్క్రిలంబులును,
 నన్నుతగతుల మిన్నులతోడనుదాఁటుచు, మోడుమిగిలియు, తత
 జాగత్వంబులగు తురంగంబులును, ఝళిపించిన తటిమించి తళుకు
 తళుక్కున మెఱయు నసిలతలు తటిల్లతలగతినుండు నీలమణి
 బంధవర్తాంశువులగు సుభటజాతంబుల జలగ్రహణాగతజీమా
 తంబులును, తల్పెదనముత్పతదపూర్వసర్వంసహారజశ్రిపసారాంబు
 పయః పూరంబును, గోమలసుధాధామ కిరణంబుల కనుకరణం
 బును దారముత్రాహారచ్ఛాయకుం బ్రతిచ్ఛాయయునగు చామ
 రవితానంబుల ఫేనంబును, మంధరగంధగంధవాహధూతనమీ
 చీనచేలంబులును, దుగ్ధతరవాడబఠీలంబులును శతచ్ఛత్రక
 జాతంబులును, క్రీడాగతిరాజమరాశంబులునుగా నిభృతగుణవి
 నిద్రంబగు నిజసేనాసముద్రం బతిక్రాంతమర్యాదంబుగా వెల్లి
 విరియించి గొనిచని, రజతాచలపాదంబులవిడిసె; సంతకమున్న
 యుక్కడ

శా. సంధ్యావందనభక్తి నభి కరిగెన్ జంద్రాశ్రయాశార్క సం
 బంధ్యాంశునిరీక్షణుండు గనకామానప్రభావజ్జటా
 సంధ్యాబద్ధభుజంగ మేశ్వరుఁడు శశ్వల్లోక సంరక్షణా
 వంధ్యారంభవిజృంభమాణుఁడగు సర్వజ్ఞుండు లీలాగతిన్.

క. అట నా జలంధరుడు ను

త్కట రథసముమెఱయునట్లు తారావనిభృ

త్తటి విడిసియుండి సంగర

పటిమం దవనంతరంబ బలదుస్సహుడై.

చ. అరుదగు సిద్ధయానమున సంజనవర్విత మిశ్వరాచల

స్ఫరణకు నోర్వ లేక మదిఁబూరిన పూనిక దాడిగాఁగఁ బై

కొగెడు నాగకృష్ణభయదాంకకుఁ డాతఁడు తన్నహృదిభా

స్వరగతి నక్కియార్యైఁ బురవప్రముఖస్థలి నుండి చండిమన్.

తా. తేలెన్ ఝల్లునఁ జక్కలెల్లఁ బెలుచన్ బృధ్వీస్థలం బంతయున్

ప్రీతెన్ భగ్గున నక్కడక్కడఁ గులూర్వీభృవ్నహామూలముల్

గూలెన్ దెబ్బన నుద్భవదృఢయదకత్తాభంబునం దిక్కరుల్

ప్రాలెన్ గొబ్బన నా జలంధరుని జాగ్రత్సింహనాదంబునన్.

ఉ. తత్పరుమారవంబు విని తారగిరింద నివాసు లందఱున్

హృత్పరిపూర్ణసంభ్రమత నెవ్వరికిం బడి నివృడంచు న

త్యుత్పరదంఘ్రులై కరసముద్యత భీషణశస్త్రులై వివ

స్వత్పటుతీవ్రతేజముల వచ్చిరి నిర్జరవైరియొద్దకున్.

తా. వారిం జూచి జలంధరుం డనియె ధట్టంబేకవాక్యంబునన్

మీ రిట్లేటికి సంభ్రమింపఁగ నముస్మిల న్నుదాహానల

స్ఫారాస్త్రాయులు గుఱుఁ డన్విరసకక్షువాతముండక్క నొం

డాంఁగాల్పప్ర పిల్వడివృద్ధ ప్రభావాఖర్జునా శర్యునిన్.

వ. అనిన విని కైలాసనివాసులు ప్రహాసభాసురులగుచు, మూఢా!

దానవ! జగత్కింటక! సంహారదక్షుండగు ఛాలాక్షుం డభిమత

విహారంబులు నలుపుచు, సముద్రతీరంబున మన్నవాఁడు; భవా

దృశుల! మహేశ్వరుం దొడరుట మిడుతలు దవహుతాశనుం

దొవలట యగునింతియ; నీమాత్రంబునకు మామాత్రంబుచాలుఁ
జక్కఁ గన్మునుటయు, దనుజపతి పకవక వగి, యీ జలుగుచు
నిప్పుడు బిలుకుమార్పవేల? మీఁదటం జూత మనుచు, మరలి
రథసంబున కైలావసంబునకుం జని,

శా. ఆరక్షోవిభుఁ డక్కడం గనియె బాహులగ్నభుగ్న శ్రమా
గార్చిర్గఁ శత్రులోక భయశంకాదాన హుంకార సు
స్కారాయ త్త మహత్తరజ్వలన జాగ్రత్వాదిహేలింజటా
భారావస్థిత బాలశీతకర శుంభ స్మృదుని సుద్రునిన్.

మ. కని మాయాపరు నాహరు నిగతశంకం తేరి దేవారి యి
ట్లనియెంగొండ్కవిందునిన్ను, (గొని) కాయాపూర్వవిద్యాత్మకుం
డనుచు న్నాటలు తేట తెల్లముగ నీవాణం బలభాజినై
చనుడెమ్మా నను మార్హానంగ నిపుడీశానా! మహోద్దామతకా.

క. అనుటయుఁ ద్రిశూలధరుఁడా
దనుజాధిపుఁ జూచి మూఢతద్దయుఁ గూడం
జనుదెంచినాఁడ వాజినే
నను దొడరఁగ వశమె నీకు నావుడు వాఁడున్.

చ. కటకుఁడనంబు మీఁటఁ ద్రిజగంబులు గెల్వఁగఁజాలు విక్రమం
బొటపుగ నున్న వాఁడు నిను నొక్కని నిప్పుడు పోరమార్కొనకా
వెఱచునె బాలురం బలుకు నేర్పునఁబల్కితి; వేమి చెప్పి? ము
న్నెఱుఁగవుగా జలంధరు నహీనజయార్థవిధాధురంధరుకా.

వ. అనిన విని, యాజగత్కర్త సముద్రతీరంబు నలయాకారంబుగా
కాలిపెను ప్రేలిపుటంబున లిఖించిన నందు నుదంచితమహిమంబునె,

మ. జననం బొందఁగఁజేసెఁ జక్రము దశాశాచ్ఛాదనాచ్ఛప్రభా
ఘనతామ్రస్ఫట విస్ఫలింగచయలోకతాణ సంపాదన
ధ్వనమజ్జ్వల సముజ్జ్వలజ్వలన దుర్వారక్రమాఘోర ని
ధ్వనఘటంబు జనూవకర్ష చణదారాగర్వవిర్వక్రముకా.

వ. ఇట్లు వదలి దుస్సహంతై యరుగుచున్న సుదర్శనం బతనికిఁ జూపి,
జలంధర ! కదనంబునకు నీమనంబునఁ బూనిక గలదేని దీనిని
నెత్తుము పిదప సభిమతంబు లిత్తు ననిన వాఁడు మండుచు ధూర్జటి
దుర్బయ మదీయసారంబు లేఖామాత్రాధారంబునఁ జేటవడఁ
గానంబడు నని యిట్లునియె.

సీ. పిన్న ప్రాయమటనాఁడు భీమతపంబున
నలువఁ గింకరునిగా మెలపినాఁడ
హస్తార్ణవంబున నాఁగి మందాకిని
జలవేగ మంతయు నిలిపినాఁడ
సూరక విష్ణుని సూరుయోజనములు
చిక్కని లావునఁ జిమ్మినాఁడ
నాకాధిపుల నెల్ల నాశమాలించి తెచ్చి
శారాగృహంబులఁ గ్రమ్మినాఁడ
వారియాండ నింట వరుపుఘృగా నేలి
కొలఁది లేనికీర్తి కెలదినాఁడ
యింకఁ గడమ నీవ యీశాస ! నిన్నిటఁ
బట్టి గెలిచి చెఱను బెట్టి యలఁతు.

డి. నావుడుఁ బిన్ననవ్వు వదనంబునఁ గొండాక దోవ శంకరుం
డావిబుధారిఁ జూచి, యగు సంతటివాఁడవి యట్లు చాలవా
నీవు సహింపు ద్రద్రణవినిద్ర బలక్రమ విక్రమ స్వదు
ద్భావికరాశీకల పటుబాలదృగుత్పదవీ ధృతాంగులన్.

చ. అనునెడ నాబలంధరునిమానతి దానవసేన లెల్ల ను
 క్కున హలచర్యచక్ర శరకుంతపరశ్వధ ఖడ్గతోమరా
 ద్యనితరధార లక్షవిధదీప్తమహాస్త్రము లొక్కపెట్ట యు
 గ్రునివయిఁ బెల్లుగాఁ గుఱిసఁ గోయని దారుణభంగి వార్చుచున్.

మహాస్థగరః —

హరుఁడా రక్షిశ్వమూపవ్యవసిత మనమున్ వ్యక్తలాలాటభాగ
 స్థరదాలోకంబుకోపంబునఁ జెనఁచినఁ బ్రోద్భూతభుక్కుప్రణాద
 స్వరుసాహస్రప్రవాగ్గచ్ఛటఛట దహనజ్వాల జాబ్బల్యమానా
 బరమున్ శుంభజ్జపారంభమును నగుచుమనఃపావకంబునప్పించెన్

ప. ఇట్లు పేర్చి యాసప్తార్చి సహస్రాక్షోహిణులగు తదీయవాహీనుల
 చొక్కమాత్రాన ఘనచమత్కారంబు గావించి మగుడఁదన్నయనం
 బు ప్రవేశించినఁ, దత్తారణంబున నంతఃకరణంబున విస్మయంబులు
 దలసూప నాపినాకధారి యోరాక్షస ! సమరంబునకు శేభోద్ధర
 ణంబు దగులుగా వాక్రుచ్చినవాఁడవు గావున వచ్చి యింక నేని
 యు నిది యెత్తుము; మఱి ననికి వత్తు ననినఁ దనంతరంబ.

ఉ. కొంకక యిప్పు డీవు జిలుగుంబ్రజఁ గొంత వధించి దీనికిన్
 శంకర! యుల్లసించకు మనంబున నీసమయంబు దీర్చి నా
 వంకల గట్టి చేవయును వాఁడియుఁ జూపుదు నీకు నంచు ని
 శ్చంకతఁ జక్రమెత్తి రజనీప్రభుఁ డంసము మీఁదఁబెట్టినన్.

ను. అది సంవర్తరవిప్రకారముగ దీప్తకారముం బూని యా
 త్రిదశావాసవిరోధి యంసఘనవీధిం గాడి తద్దాత్రమున్
 విదళించె న్నడి రెండువయ్యలుగ నుర్విం గూలె వాఁడమ్మహా
 భిదురాపాతరయ ప్రభిన్నకులభూభృచ్చంక పుట్టించుచున్.

వ. ఇవ్విధంబున నవ్విధుండు గిరిశారిగతి జగదసాధారణబాధాకరుం
జలంధరుం గీటడంచుటయు, హరివిరించులు విశ్వశివంకరుండగు
శంకరుమీఁద హర్షంబునఁ గుసుమవర్షంబును గురియించి, యని
మిషమునిసహితం బచటి కేఁగుదెంచి, భయభక్తివిశ్వాసంబులతో
దళితశారదారవింద విలాసంబులగు తదీయచరణంబులకు నెను
సాగరంబు లావరించి యుట్లని విన్నవించిరి.

౪. ధూరీకృత శరణాగతి!

హరీకృత భుజగవాహ యాతరిలీలా!

ధూరీకృతాఘ! జగదా

ధూరీకృతచరణ! జయవిభాకరభరణా !

చ. శరణము మాకు నీదుపదసారసయుగ్మమ యింక నెప్పుడుం
దరణము మాకు నీదుపదసారసయుగ్మమ మాటిమాటికి
శరణము మాకు నీదుపదసారసయుగ్మమ యింతెదక్క నొం
డెఱుంగము గాన నీకు మము నారయు భారము విశ్వనాయకా!

ఉ. వ్రాలిన యీజలంధర దవజ్జలనంబుల నెల్లలోకముల్
వేలిమిఁబుచ్చ నున్నతఱి వేగ భవజ్జలదంబు సత్కృపా
పాల ఘనప్రభావమయవర్షముచేరి దదీయసర్వముకా
లీల దలిర్ప నార్పవె వినిత దయాస్పద ! యోమహేశ్వరా!

వ. అని యభినందించి, దేవా! యింద్రాదులు నిగళిపాదులగుచు
జలంధరుపురంబునఁ గారాగరంబుననున్నవారు; తిద్బంధమో
క్షంబుఁ గృపసేయు మనుచు విన్నవించుటయు, గాలరుద్రునిం బ
నిచి, వారలనితోధంబులం దొలఁగించిత శ్రీత్పదంబులఁబ్రతిష్ఠించి
యప్పటియుట్ల కైలాసంబునకు వచ్చి, యథోచితవిహారంబులు
నలుపుచుండె.

క. నరుగు జలంధరవధ మనఁ

బరగిన యాయభవులీల పటుభక్తిరస

స్వరణం జదివిన వినినం

బురసంపద లఱ్ఱ బంధములుఁ బెడఁబాయున్.

తా. పంచారామ పురావృతోన్నయ లసత్పద్మాసనాసంచయో

దంచద్రాజమహేంద్రనామ సగరప్రావిష్టపీఠీనము

త్పంచారామ సరోధవీరరస తత్కర్పూర రేణు స్వల

త్పంచాస్త్రాయత కీర్తి వార్ధిసుమహార్ణా ! సంతిత్కీడితా !

క. ఈడితయమమదభంజన

ఘోడియరాయాంకభీమ గురువర్యకృపా

మ్రేడితసాభాగ్యయశో

ప్రేడితపరిపంథిగవ్వారీపరనికరా !

చామరము:—

స్మరాతిశాయిరూప విభ్రమా! యనాగతభ్రమా

వరాస్త్రసుప్రయోగరాజవాయహస్తలాఘవా!

నరావరప్రదా! జనార్దనా యనమ్రమర్దనా

ధరామరప్రపాషణాందితామహత్వసంచితా !

గ ద్య

ఇది శ్రీ మదష్టభాషాకవితాప్రవీణ నయవిలుధ

స్తుత్య నిశ్శంక కొమ్మనామాత్యప్రణీతంబైన

శివలీలావిలాసంబునందు

ద్వితీయాశ్వాసము.

శ్రీ సాంబశివార్పణమస్తు.

శ్రీ. శ్రీ. శ్రీ.

శ్రీ ర మ్మ

సీతారామచరిత్రము

ద్వితీయాశ్వాసము

కం. శ్రీలన దృశభతురంగా,
బాల మృంగాంకోర్తమాంగ, పాపవిభంగా,
లాలితగుణసంగా, ధృత
లీలాసారంగ, భీమలింగ, శుభాంగా.

వ. దేవా, యవధరింపుము : కమలసంభవుండగు నారదుండు
వల్మీక సంభవున కిట్లని చెప్పడొడంగె “నట్లు సకల విశ్వంధరా
సామ్రాజ్య దురంధరుండైన దశరథేశ్వరుం, డొక్కనాఁడు వసిష్ఠ
వామ దేవాది పురోహితులను, సుమంత్రాది మంత్రులను, బంధుర
గుణసింధువులగు బంధు మహిషతులను, గవిగాయక వందిమాగధ
వైతాళికాది సకలజనంబులుం గొల్వఁ, గొలుపుండి యందఱి
డెందంబుల కమందానందంబుఁ గూర్పండగు మృదుమధుర
వచనంబుల నిట్లనియె.

కం. వితతిములగు భోగంబులు
సతలెంబును గంటి సకల జన సన్నతులన్
సుతులను గంటిని ధర్మ
స్థితి ధర నేలితిని ప్రజకు సేమముగాఁగన్.

ఉత్సాహ! ధరణిపాలనంబు సేయఁదనివితీరెఁ గావునన్
నరగుణాభిరాము ధవళపారిజాత లోచనున్,
గురుకృపాయుతాత్ముఁ బెద్దకొమరు మేరుధీరునిన్,
పరమతేజ రాము నింకఁ బట్టభద్రుఁ జేసెదన్.

కం. శత్రువులగల్పి రక్షిత
మిత్రుండై, ధాత్రి నేలి మెఱయుచునుండన్
బాత్రము, పుత్రులజీవల
గోత్రాబాతాకళత్రకుం దరయంగన్.

ప. అనివలికిన రాజవర మేశ్వరునకు సభ్యులిట్లనిరి.

కం. మిత్రకులవర్ధనుండును,
మిత్రకులావనుడు, నవరిమితప్రేమ్యుండున్
ధాత్రీభరణాద్భుడు. నీ
పుత్రుడు రాముండు, రాజపుంగవ, యనినన్.

ఉ. సంతస మొప్పురాము జనసంఘసుతుంబిలిపించి యద్ధరా
శాంతుడు భవ్యపీఠమునఁ గ్రన్ననఁ బుత్రకునుంచి వల్కెని
న్నింతటనుండి సర్వమహి నేలఁగఁ బంచెదనామకోరథం
బంతయుఁదీరఁ బార్థివచయంబులు మెచ్చఁగ ధాత్రి నేలుమీ.

కం. మానితసంపదలందితిఁ
బూనితిఁ బెక్కిండ్లు సకలభూభారంబున్
సూనులఁగాంచిరినల్వర
దానము లఖలాధ్వరములు దగఁ జేసితిఁగా.

ప. నాకు నేమియుం గొఱంతలేదు. కావున, రాజ్యభోగంబుల విడి
క్తుండనై తిని చెప్పి యిట్లనియె.

కం. తమ్ములు నీవును గడునె
య్యమైనయఁగ మెలఁగుచుండ నఖిలార్హివ
క్రమేలు నిన్నుఁజూడఁగ
నెమ్మదిలోఁగోరినాడ నీతివిధిజ్ఞా

కం. జగతీజనులు మతింపఁగ

సుగుణంబులవాసిగాంచి నూనుఁడవగుటన్,

నగనినుఁ బట్టము గట్టెడ;

నగణితభుజపీఠ్య, మందరాంచితధైర్యా.

వ. ఎల్లినీకుఁ బట్టాభిషేకం బొనర్పందగివ ముహూర్తంబు నిశ్చయించితిం; గావున నీవు నీతాసమేతంబుగా నుపవాసాదినియ మంబు లనుష్ఠింప నేగు; మది న వల్లెయని రామచంద్రుండు సంతోషించి తన మందిరమ్మున కరిగి కళత్రసహితుండై యథోచితాచారవ్రవర్తకుండయ్యె; నప్పుం డప్పురజనులౌ నృత్తాంతంబు విని యత్యంతకుమారాహలాయత్తచిత్తులై ఘనసారచందన కస్తూరికాకుంకుమపంకసంకలిత హిమజలంబుల కలయంపిఁజల్లువారును; గృహాంగణంబుల ముక్తామణిగణంబుల రంగవల్లకల దీర్చువారును; రాజమార్గంబులఁ జాతాశ్వత్థవల్లవకమలకైరవ కల్లారచంపకాదికుసుమదామంబుల తోరణంబులు గట్టువారును విచిత్రాంబరాభరణపుష్పమాలికాదులఁ గరితరగళతాంగంబు లలంకరించువారును ; ధేరీకాహళేపణవమర్దలవ్రముఖ వాద్యగంభీరనాదంబు లెసఁగించువారును; గనకమణిమయ భూషణాలంకృతులై రామవిజయాంకగీతంబులువాడుచు నృత్యంబులు నేయువారును; సాధోపరిభాగంబుల శాతకుంభకుంభంబుల నూతనచిత్రాంశుకవిరచితకేతనంబులు నిలుపువారును; వేశ్యాజనంబుల యనూనంబులగు గానంబులు విని మేనులుమఱచి యప్పుడ తెలివినొందిన డెందంబుల శిరఃకంపంబు లొనరించి యానందించువారును; మఱియు ననేకు లనేకవిధంబు లొనర్చువారునైయుండ; నక్కలకలం బాకర్ణించి చూచి కై కేఁగుపరిచారికయగు మందర తన డెందంబున నిట్లని వితర్కించె.

సీ. శ్రీరామరాజ్యాభిషేకోత్సవంబగు

నిది; గానఁ బురజను, లిట్టివనులు
సేయుచునున్నారు చెలఁగుచు; దీనికి
నంతరాయంబు చేయింతునిపుడు;
మున్ను, నాపదభంగమును జేసె రాముండు;
నాటివైరము, నామనంబునంచు
నాటియున్నదిగదా నేటికి; నదిగానఁ
జలము సాధించుట సముచితం; బ

తే. గీ. టంచు సూహించి కుర్చీతిన్వాశ్రయించి
ప్రజలు నిందింతురనియెడు భయమువిడిచి
కైకవసియించియున్న యగారమునకు
నెలమినేలెంచి కైకతోబలికె నిట్లు.

ఉ. ఏమనివిన్నవించు, శరదందునిభావన. భావరుండు, దా
రాముని సర్వధారుణికి, రాజగఁజేయఁదలంచె నెల్లి; యో
భామిని, విన్ముసినవతిపట్టికిఁ బ్రాభవమప్పేసేని, ని
బ్బామిని నీసుతున్ భరతుఁ బూజ్యనిగాఁ గనుఁగొందు రేచనుల్

గీ. రాముఁబట్టాభిషేక్తుఁగా, రాజచేయఁ
దలఁచుమాత్రన, కొసల్య. తనదుమదిని
బలికి మిక్కిలికూర్చి నాపై నటంచు
గర్వమందె; నిజంబట్లకాదె? తలఁప.

శం. నీపై నెక్కువమక్కువ
నీవదికింగలిగెనేని; నీసుతు సకల
ర్వీపాలుఁ జేయఁదలఁవడె?
యోవంకడనేత్ర, యాత్మసూహింపు తగన్.

అ. వె. నవతితల్లికొడుకు జలవిధి వేస్తేత
మేదిసీసుడగుచు మెలగుచున్న;
నీ సుతుండు వాసిదాసుడై తిరుగుచు
గడుపుఁ త్రోచుకొనుచు మిగుకుచుండు.

కం. కావున నీ తనయుఁడు వసు
ధా వరుడై వెలయు వేడు దళరఘునిత ; నీ
పై వరువకు దయగల్గివ;
గావించును నీతలంపుఁ గంజాతముఖి.

ఉ. అనవుడు, కైక యిట్లును : జనాధిపు నాత్మజులందు సగ్రవం
దనుఁడు, గుణాధిరాముఁడును, దల్లుల మువ్వుర నొక్కరీతిగా,
గనుఁగొను నీతికాలి, ఘనకాండవిఖండితశాస్త్రివుండు, స
జ్జనమతుఁ, చాశ్రితాది... సాలము, రాముఁడు; పూజ్యుడన్నిటన్.

వ. అది గావున

అ. వె. రాముఁడేల దగినరాజ్యంబు భరతున
కిచ్చునే? నృపాలుఁడేనువేడ;
గాక జగతి నెట్టిఘనులకు నేనియు,
మందరా, దురావమందరాదు.

కం. ఐనను, భరతుఁడు రాజ్య
శ్రీ నొందఁగఁదగిన బుద్ధిసెవ్వుము; నే నా
భూనాథు వేడికొనియెడ
మానుగనావలుకునేయ మందర యనినన్.

మత్తకోకిల! కైక మాటకుఁబొంగి మందర గారవంబునఁ బల్కె. వి
త్వాపవంశవరుండు తొల్లిట కంబరాసురు గెల్వఁగా
లేక స్రుక్తి భవస్మన్ జ్వలలీల వాని జయించి తా
నీకు రెండువరఁబులియఁడె! నీరజాతవిలాసనా.

- కం. ఆరెండువరము లిప్పుడు
 నీరములునివేడుకొనుము నిక్కముగాఁగన్
 భూరములుడు, నీపైఁగడుఁ
 గూరిమికలవాడు గానఁ గోమలి యొసఁగున్.
- కం. కొడుకునకు రాజ్యమబ్బుఁగ
 నడుగు మొకవరంబు; రాముఁ డటువదనాల్లె
 డ్లడవులవెంబడిఁ దిరుగఁగ
 నడుగుము రెండవవరంబు; నంబుజగంధీ.
- కం. అనిపల్కిన సంతోషము
 మనమునఁ బెనఁగొనఁగఁ, గైక, మందరకును చా
 వినయమున, ధన మొసంగుచు
 ననిపి యమర్షంబుఁ జెందునటు లొకచోటన్.
- కం. మాసినచీరమునుంగిడి
 చానీజన మాత్మలోనఁ దల్లడపడఁగా
 రాసతి నేలఁబరుండఁగ
 నానమయంబున నృపాలుఁ డటనేతెంచెన్.
- తే. గీ. వచ్చికై కేయి శయనించు వరుసఁజూచి
 యేలొకొ, కోప మొందుచు, నీలతాంగి
 నేలఁబవలించియున్నది నేడు చూడఁ,
 గారణం బిట్టులుంటుకుఁ గానరాదు.
- ఉ. అనిమది నించి పంక్తిరథుఁ డంగవకుండరిఁజేరి కైక, యి
 ట్లునికికిఁ గారణంబెరుగ నొప్పుగఁజెప్పుము; విన్ను నెవ్వరై
 నను గతి నోర్తులాడిరె? జనంబు లకారణసింహసేసిరే?
 ననుమొగమెత్తిచూడ విడి, నాయమెనీకుఁ దలొడరిమనీ?

కం. నీయెడ నే యశరాధము

జేయఁగూ ; కోపమేలఁ చెప్పమునాతో

జాయామణి కై కేయి

కాయమునొప్పున్ బరుండఁగా నేల ధరన్

కం. మదనాశుగ వేదవచే

మది కందుగఁ దాళలేక మక్కువతో నీ

సదనంబు సేరినాడను

హృదయేశ్వరి నన్ను గరుణ నీక్షింపఁగదే.

చ. అని బహుభంగులం బ్రయములాడుచున్న సృపాలుఁగాంచి య

వ్వనిత మనంబులో ముదము పర్తిల నాత్మవిభుండు మీస కే

తనశరవిద్యుడౌ లుజిగి తప్పక యిప్పుడ చెప్పనొప్పునా

మనసున నాఁటిమాట యని మానవనాథునితోడ నిట్లనున్.

చ. తొలుతను శంబరాసురునితోడను నీ పనిసేయువేళ నా

వలనను మేలుఁగాంచి జనవల్లభ రెండువరంబు లిచ్చితి

విలవిలుధుల్ నుతింప; నిపు డీవలెనవ్వరయుగ్గమన్న ; రా

ట్కులవరుఁడిచ్చినాడ; నిఁకఁగోపముమాను లతాంగి నీమదిన్.

చ. అనివఁగై కేయి యిట్లనియె.

కం. జనవర భరతుఁడు రాజ్యము

గనఁజేయుము రామచంద్రుఁ గౌసల్యానం

దనుఁ బదునాల్పంబులు

వనవాసింజేయు మివియ వరములు నాకున్.

తే. గీ. అనిన గుండియలదర నయ్యవనివిభుఁడు

కొంతతడ పూరకుండి యక్కాంతఁ గనుచుఁ

గర్జనూలుబులైన వాక్యమ్మ లిట్లు

పలుకఁజెల్లున నాతోడఁబడఁతి నీకు!

కం. రాముండు సకలజగదభి
రాముండు శృపాయుతుండు రాజితశౌర్యో
ద్ధాముండు సోదరోన్నతి
రాముండుఁ బయోవిధానగంభీరుండున్.

కం. జననీజనకులతోఁ గడు
వినయంబున మెలఁగుచుండి వేడుక నిర్వృం
బును తేయు రాము నడవికిఁ
బనిచిన సుఖమా నె! కుటిలభాషిని నీకున్.

అ. వె. నవతితల్లు లాత్మజననియు సరిగాఁగ
లోన నెంచు సుతులలోనఁ బెద్ద
రాముఁ డట్టివాని రాజుగాఁ జేయక
యడవి కేగమందునా? దురాత్మ.

కం. అక్కట చక్కని కుట్టుని
నక్కటికంటె తక్కి యడవికిఁ బరువన్
బక్కఁగ వేడెడు నిక్కఱు
రక్కసివే కాక నీవు రాజాంగనవే?

ఉ. కాన కుబుద్ధి నీకు నసుఖప్రదమై జనియించె నిం కిటన్
మానుము క్రూరవాక్యములు మాటికి నేటికిఁజాలు రామునిం
గానకుఁ బంపఁజాల విను కైక మజెద్దియువేడ నిచ్చెదన్
గాని యటన్న నప్పులుకు కర్ణయుగంబున సోకునంతలోన్.

వ. కైకెయి కోపించి యిట్లనియె.

తరల. అవనినాయక భానువంశము నందుఁబుట్టిన రాజు లే
యవనరంబులనైన నీవలె నాడిరే యన్యుంబు! లా
ర్జవముతోడుత నేను గోరువరంబు లీయకయుండినన్
భువననిండవహించు నీ కింకఁ బుగ్యలోకము లబ్బు నే!

శ్రీ సూర్య రాయాంధ్ర నిఘంటువు.

(శ్రీ)పితాపురమును హా రాజా వారి ధనసహాయముచే రచియింపఁ బడుచున్న పెద్దనిఘంటువు నాలుగు సంపుటములు ముద్రితమై విక్రయమునకు సిద్ధముగా నున్నవి. ఇందు, అకారము మొదలు సకారము వఱకును గల సంస్కృతాంధ్రశబ్దము లన్నియుఁ గలవు. ఈ నిఘంటువునందు, సంస్కృతశబ్దములు పూర్వనిఘంటువు లన్నిటి యందుకంటె మిక్కిలి యధికముగా నీయబడినవి. కావున సంస్కృత విద్యార్థులకుఁ గూడ మిగుల నుపయోగకరముగా నుండును. ఇది యున్న చో సంస్కృతనిఘంటువుల యపేక్షయుండదు. ఆచ్చికపదము లకుఁ గల యర్థభేదములఁ గనఁబడిచి వానికిఁ బ్రమాణవాక్యములు పూర్వగ్రంథములనుండి విపులముగా నీయఁబడినవి. లభ్యమైనంత వఱకుఁ దెనుఁగుశబ్దములకు సంస్కృతవాక్యత్రావిధాది భాషల యందుఁ గల సజాతీయ పదములు చూపఁబడినవి. కేవలము విడి శబ్దములే కాక సందర్భానుసారముగ నమస్త పదములు (Phrases) ను వానికిఁ గల యర్థములును బ్రయోగములును గూడ నీయఁ బడినవి. జనకశబ్దములకింద జన్యశబ్దములు చూపఁబడినవి. ఈ పుస్తకమును రచించుటకు, ముద్రించుటకు విశేష ద్రవ్యము పట్టినను ధనవంతులకేకాక జనసామాన్యమునకుఁ గూడ లభ్యముగా నుండ వలయుననుతలంపుతోఁ దక్కువ వెల నిర్ణయింపఁబడినది.

మొదటిసంపుటము రు 5/- మిగిలినవి సంపుటమునకు రు 4/-

కాకినాడ = ఆంధ్ర సాహిత్యపరిషత్తులో వెలకుదొరకు నితర గ్రంథములు.

1. జైమినిభారతము-వచనము-సముఖము } రు 0-12
పేంకటకృష్ణప్పనాయకుడు }
2. యుద్ధమల్లురి బెజవాడ శిలాశాసనము - } ... 0- 8
జ. రామయ్యవంతులుగారు బి.ఏ.బి.ఎల్. }
3. జ్యోతిశ్శాస్త్రసారము- } 0- 8
కపిస్థశం కృష్ణమాచార్యులుగారు }
4. జ్ఞానప్రసూనాంబికాశతకము, శిష్టు సర్వశాస్త్రీకవి ... 0- 2

5. సర్వేశ్వరశతకము-యథావాక్తుల అన్నమయ్య ... 0- 3
6. అకారాద్యము ద్విత్వగంధసూచిక 0- 8
7. ప్రాకృతభాషాత్పత్తి, శ్రీమాన్ }
మేడేపల్లి వేంకటరమణాచార్యులుగారు } ... 0-12
8. శివశత్రవ్యసారము-మల్లికార్జునపండితారాధ్యులు ... 0-12
9. చంద్రభానుచరిత్రము-తరిగొప్పల మల్లన్నకవి ... 1- 0
10. శివరాత్రిమాహాత్మ్యము-శ్రీనాథమహాకవి ... 0-12
11. ఆర్యభాషావిభాగము- శ్రీమాన్ }
మేడేపల్లి వేంకటరమణాచార్యులుగారు } ... 0- 8
12. హ్రస్వరంగములు- క్రొత్తపల్లి సూర్యరావుగారు ... 0- 8
13. మన్నారుదాసవిలాసనాటకము-రంగాజమ్మ ... 0- 8
14. కాళిందీకన్యాపరిణయము(ప్రథమభాగము)అహోబిలపతి 1- 0
15. కాళిందీకన్యాపరిణయము (ద్వితీయభాగము) ,, ... 0- 8
16. రెడ్లనాటి రెండుశాసనములు ... 0- 4
17. ఆంధ్రభాతుమాల ... 0-12
18. శాసనపద్యమంజరి-జయంతి }
రామయ్యపంతులుగారు బి. ఏ. బి. ఎల్. } ... 0-12
19. శాసనపద్యమంజరి (ద్వితీయభాగము) ,, ... 0- 4
20. శతకసముచ్చయము (ద్వితీయభాగము) ... 0-10
21. పరిషత్పుస్తకభాండాగారము (ద్వితీయభాగము) ... 0- 8
22. సూత్రాంధ్రవ్యాకరణము-చిన్నయసూరి 0- 8
23. రసాధరణము-అనంతకవి ... 0- 8
24. షోడశకుమారచరిత్రము-వెన్నెలకంటి అన్నయ్య ... 0- 8
25. హంససంక్షేపము-(తెనుగుపద్యములు) }
కల్లూరి వేంకటరామశాస్త్రిగారు } ... 0- 2
26. రాయవాచకము-విశ్వనాథరాయని స్థానాపతి ... 0- 8
27. సింహాసనద్వాతీంశిక- (ప్రథమభాగము) }
కొఱవి గోపరాజకవి } ... 0-12
28. సింహాసనద్వాతీంశిక- (ద్వితీయభాగము) }
కొఱవి గోపరాజకవి } ... 0-12

29. నిఘంటుచరిత్రము- శ్రీమాన్
మేడేపల్లి వేంకటరమణాచార్యులు } ... 0- 6
30. ఆంధ్రకౌముది-గణపవరపు వేంకటపతికవి } ... 0- 8
31. బాలభారతము-(అగస్త్యకృతమునకుఁ దెచ్చును)
క్రొత్తవల్లి సూర్యరావుగారు } ... 0-12
32. Dravidian Lexicography జయంతి
రామయ్యపంతులుగారు బి. ఏ. బి. ఎల్. } ... 0- 4
33. Defence of Literary Telugu
జయంతి రామయ్యపంతులుగారు ,, } ... 0- 8
34. చాటుధారాచమత్తారసారః-(సంస్కృతము) } ... 0- 8
35. సాంబోపాఖ్యానము-రామరాజు రంగప్పరాజు } ... 1- 0
36. రసార్ణవాలంకారము-ప్రకాశవర్మ కవి } ... 0- 8
37. కవిజనోజ్జ్వలని-సమస్యలు- శ్రీకోటి రఘునాథ
తొండమాన్ మహిపాలుఁడు } ... 0- 4
38. రఘునాథరామాయణము (ప్రథమభాగము)
రఘునాథభూపాలుఁడు } ... 0- 8
39. రజతోత్సవసంపుటము (ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు) } ... 1- 0
40. అఱవ దేశమునందలి ఆంధ్రవాఙ్మయము-
అక్కిరాజు ఉమాకాంతముగారు } ... 0- 4
41. లాఠికన్యాయవివరణము- శ్రీమాన్
మేడేపల్లి వేంకటరమణాచార్యులుగారు } ... 0- 8
42. ఉత్తరరామచరిత్రము- జయంతి
రామయ్యపంతులుగారు బి. ఏ. బి. ఎల్. } ... 1- 0
43. అమరుకము-సాంధ్రము-
జయంతి రామయ్యపంతులుగారు ,, } ... 1- 0
44. చంపూరామాయణము-(ఆంధ్రము)
జయంతి రామయ్యపంతులుగారు బి. ఏ. బి. ఎల్. } ... 1- 0
45. ఆధునికాంధ్రవాఙ్మయవికాసవైఖరి-
జయంతి రామయ్యపంతులుగారు ,, } ... 1- 0

46. ఉన్నాదనహాసము, (వేయిపద్యములు) వెట్టికి } ... 0-12
 వేయివిధములు క్రొ. సూర్యరావుగారు }
47. నీతిభవనము, క్రొత్తపల్లి సూర్యరావుగారు ... 0-4
48. నమస్కారములు ,, ,, ... 0-3
49. సీతారామచరిత్రము-బాలకాండము } ... 0-8
 మంత్రప్రగడ సూర్యప్రకాశకవి }
50. లక్షణసారసంగ్రహము ... 0-8
51. కావ్యాలంకారమాడామణి పాఠభేదములు ... 0-8
52. పరిషత్పుస్తకభాండాగారము III. భాగము ... 0-8

—* పితాపురము మహారాజావారి ప్రచురణములు *—

1. ఆంధ్రసూత్రభాష్యము 4 సంపుటములు } ... 8-0
 పురాణపండ మల్లయ్యశాస్త్రిగారు }
2. ధర్మఖండము-ఈదులపల్లి భవానీశకవి } ... 2-8
 (రెండుభాగములు) }
3. విష్ణుమాయావిలాసము-చింతలపూడి యెల్లనార్యుడు 1-8
4. పరమయోగివిలాసము- (ద్విపద) తాళ్లపాక } ... 1-4
 తిరువేంగళినాథుడు }
5. కళాపూర్ణోదయము-పింగళి సూర్యనార్యుడు } ... 2-8
 శ్రీ కాశీభట్ట సుబ్బయ్యశాస్త్రిగారిచే బరిష్కరింపబడినది. }
6. యతిరాజవిజయము-దేవులపల్లి వేంకటకృష్ణశాస్త్రి... 0-10
7. రామచంద్రోపాఖ్యానము-వారణాశి వేంకటేశ్వరకవి 1-0
8. భద్రావణియము-అల్లమరాజు సుబ్రహ్మణ్యకవి ... 1-4
9. శ్రీవీతికాపురసంస్థానచరిత్రము-శ్రీరామ్ వీరబ్రహ్మకవి... 1-4
10. రామరాయవిలాసము-దేవులపల్లి సుబ్బరాయశాస్త్రి 0-12
11. మహేంద్రవిజయము- ,, ,, ... 1-0
12. Life of Pingali Surana- Tekumalla Achutarao 2-0